

LA IMMIGRACIÓ OCCITANA
A CATALUNYA
DE LA FI DEL SEGLE XV
AL COMENÇAMENT DEL XVIII

AUTOR: FRANCESC VALL-LLOBERA

INTRODUCCIÓ

Ja sigui per la distància cronològica o per la manca d'estudis que la sintetitzin i la divulguin, un dels temes de la nostra història que encara avui resten més inconneguts és el de la immigració occitana.

Amb aquest llibret, es pretén fer conèixer tot el que hi ha al voltant dels immigrants occitans: per què van venir, d'on venien i on es van instal·lar, com es guanyaven la vida, com vivien, com se'ls tractava, com es van integrar, amb quins problemes van topar, què ens han llegat.

LA SITUACIÓ DEMOGRÀFICA A CATALUNYA ENTRE EL FINAL DEL SEGLE XV I EL COMENÇAMENT DEL XVI

Tot fenomen d'immigració canvia l'estructura interna de la terra d'arribada i l'occitana va tenir conseqüències al país que no es poden entendre bé sense abans conèixer la situació demogràfica i econòmica de Catalunya.

Durant la segona meitat del segle XIV, amb l'aparició de pestes i epidèmies que fan estralls, el Principat va perdre una part enorme de la seva població. Més tard, de 1462 a 1472, hi haurà una guerra civil que acabarà d'eixugar la taxa demogràfica positiva que s'havia arribat a aconseguir en aquell segle. Així, doncs, la població catalana de l'època moderna presentava encara comportaments demogràfics propis de l'edat mitjana, perquè hi havia taxes de natalitat i de mortalitat elevades, i crisis de mortalitat periòdiques causades per les guerres i les pestes. És per això que hom troba que Catalunya des del segle XV fins a la primera meitat del XVI és un país buit, amb una densitat molt inferior a la de les repúbliques italianes o a la de França, fins i tot inferior a la de Castella i Lleó, de Galícia, del País Basc, de Navarra, d'Andalusia i de València.

Aquesta situació tingué conseqüències catastròfiques per al país: molts masos van ésser abandonats –són coneguts amb el nom de *masos rònecs*–, l'activitat econòmica,

antany molt dinàmica, decau i el país s'empobreix cada cop més. En definitiva, per remuntar aquella etapa maltusiana, es necessitava una aportació demogràfica important.

Paral·lelament, de l'altre costat dels Pirineus, al centre i al migdia de França hi ha una forta crisi econòmica i social causada per les guerres de religió. La reforma calvinista s'havia estès per una gran part de França, sobretot al sud, i pretenia ésser decisiva en la política i en l'economia del país. Deu ésser per aquest fet que els qui havien abraçat aquesta nova manera d'entendre la fe cristiana eren principalment burgesos: mercaders, comerciants, marxants, professionals liberals, homes de lletres, etc. Quant a l'estament nobiliari, hi havia una forta divisió entre els catòlics, comandats pel duc de Guise, i els calvinistes –és a dir, els protestants francesos, anomenats també hugonots–, dirigits per Enric de Navarra. Les dues faccions s'enfrontaren en vuit guerres, anomenades guerres de religió, entre 1561 i 1598. El rei Felip II de Castella hi intervingué en favor dels catòlics, que finalment guanyaren gràcies al suport reial francès. La crisi i el desordre provocades per la contínua inestabilitat van desencadenar una immigració sense precedent d'homes joves que deixaven el reialme francès per arribar a d'altres països, entre els quals hi havia Catalunya, que com sabem s'havia despoblat enormement després d'un segle de pestes i de guerres civils.

LES CAUSES DE L'EMIGRACIÓ OCCITANA

Al començament del segle XVI, a França havia començat un conflicte entre dues faccions religioses que pretenien aconseguir el poder politicoeconòmic: d'una banda, els catòlics immobilistes, de l'altra, els protestants reformadors –aquests darrers coneguts amb el nom d'hugonots (1). D'aquest conflicte, en resultaria un seguit de guerres civils que van provocar la fugida massiva de ciutadans francesos.

Però, la immigració occitana a Catalunya és un fenomen que ja existia abans de les guerres de religió. Per tant, ens podríem demanar quines han estat les causes d'aquest èxode tan important de la meitat sud de França vers la península ibèrica?

- a) La pobresa, la fam i les epidèmies que patien algunes regions de Gascunya, dels Pirineus i del Massís Central;
- b) La superpoblació de les regions més muntanyenques i rurals del migdia francès;
- c) Els efectes de les guerres de religió, que van intensificar la ja tradicional immigració ultrapirinenca.
- d) L'atracció que els oferia una terra plena de possibilitats econòmiques derivades de la manufactura i del comerç, amb una demografia molt baixa i amb manca de mà d'obra.

Així, doncs, des del final del segle XV, abans que esclatés el conflicte entre catòlics i protestants, certes regions franceses –zones muntanyenques, isolades i amb una economia poc viva– es veien amb la necessitat d'aportar el seu excedent de població a d'altres zones. Més tard, aquesta immigració, fins llavors sostinguda i gradual, va ésser potenciada pel desordre generat per les guerres.

Com van començar els conflictes bèl·lics? Des dels seus inicis a França (1547), el protestantisme va tenir interessos econòmics i socials oposats al catolicisme. Després d'un creixement espectacular entre 1555 i 1562, quan els hugonots arriben a dos milions (sobretot entre els nobles i la burgesia de les grans ciutats, i en particular al sud i al centre del país), el nou moviment reformista és vist per al poder establert de París (els

nobles propers al rei i el Parlament són majoritàriament) com una amenaça que cal eliminar. D'aquí, la massacre d'hugonots a Vassy l'1 de març de 1562, data inicial de les Guerres de Religió, vuit guerres entretallades per treves. S'estima que el nombre total de morts a París durant la primera massacre fou de 2.000, i de 5.000 a 10.000 a tot França. Després d'aquest fet tràgic, els hugonots es van transformar en un moviment polític fort que va agrupar un potent exèrcit amb Enric de Navarra, futur pretendent de la corona, i la Casa de Borbó com a aliats. Van tenir al seu poder 60 ciutats fortificades i van esdevenir una amenaça real per a la corona catòlica. Però a causa del major nombre de catòlics els hugonots s'enduen la pitjor part de les guerres. Un fet inesperat, però, capgira la seva situació desfavorable: l'assassinat del rei catòlic Enric III. Després d'això, Enric de Navarra pot erigir-se com a rei de França, però no ho podrà fer si abans, per guanyar-se el favor de la poderosa i influent part catòlica, no es converteix al catolicisme. Les guerres van continuar fins al 1598, quan el nou rei va proclamar l'Edicte de Nantes, que donava igualtat de drets als protestants i als catòlics.

Aquest estat de les coses ens podria fer pensar que la majoria d'immigrants francesos d'aquella època eren hugonots. Res més lluny de la veritat: la major part dels immigrants occitans no eren pas luterans o calvinistes, sinó catòlics del sud que fugien del desordre, de la destrucció i mortaldat que provocaven els hugonots, en certs moments vencedors. És així com, per exemple, el 1592 un pretendent a nuvi d'origen francès explicava les raons de la seva partença: “[...] *per quant los camins són molt parilosos y la França corumpuda per molts luterans y altres homes facinerosos y per molts altres parils*”.

Més tard, el 1661, quan Lluís XIV prengué el control del govern, es va iniciar una nova onada de persecucions, fins que el 1685 aquest mateix rei va declarar definitivament il·legal el protestantisme per mitjà de l'Edicte de Fontainebleau. Com a conseqüència, més 200.000 hugonots van haver de fugir a d'altres països protestants (Holanda, Anglaterra, Alemanya i Suïssa) i encara alguns a Catalunya.

(1) Hugonot: Nom donat als partidaris del moviment politicoreligiós francès d'inspiració calvinista, configurat a partir del 1547. Ve del francès *huguenot* i era utilitzat

despectivament amb la intenció de relacionar el moviment protestant amb polítiques impopulars i poc patriòtiques.

PERÍODES D'IMMIGRACIÓ

El corrent migratori de ciutadans francesos vers Catalunya va durar molts anys, condicionat en part per la situació socioeconòmica del seu país i en part per la situació politicoeconòmica del nostre. És per això que caldria dividir el fenomen de la immigració occitana en tres etapes que estan estretament lligades al creixement de la població catalana.

La primera etapa va del final del segle XV al 1626, quan la població del Principat de Catalunya es més que dobla (creixença de 111,6%) bàsicament gràcies a aquesta immigració. És una època de recuperació demogràfica després de les crisis epidèmiques, bèl·liques i socials de la baixa edat mitjana. Podem subdividir aquesta etapa en dos períodes ben diferents:

1) Entre el final del segle XV i la meitat del segle XVI hi ha l'arribada gradual d'una tradicional immigració gascona i pirinenca, poc important al començament, que pren cos a mesura que s'avança en el temps. Els nouvinguts són sobretot pastors, mossos i domèstics joves i solters. En aquest període, hi ha un augment moderat de la població (al voltant del 20%), malgrat les èpoques de crisi econòmica (sobretot de 1519 a 1541), les epidèmies i les caresties intermitents que van provocar una alta mortalitat.

2) El punt àlgid de la immigració fou entre 1541 i 1626, període que es caracteritza per l'arribada d'un enorme onada d'occitans del sud i del centre-sud de França (tant arriben joves solters com famílies senceres). Aquest fet es deu en gran mesura al desordre generat per les Guerres de Religió. En aquell moment, al Principat s'accelera el procés de creixement econòmic i demogràfic. La pau a la Mediterrània permet que les activitats comercials facin un salt endavant i les exportacions per mar impulsen la producció manufacturera: cal més mà d'obra que el despoblat camp català no pot oferir. Els

occitans s'encarregaran d'ocupar aquests llocs de treball poc especialitzats, com també el buit que hi ha en les feines del camp. En conseqüència, l'economia catalana creix i es diversifica. Gràcies a l'estabilitat sociopolítica, a l'augment de la població activa i a la reducció significativa de la mortalitat, la població d'algunes viles –com Mataró– entre el començament del s. XVI i el 1626 es triplica malgrat les crisis i les malalties d'alguns períodes.

Durant la segona etapa (de 1626 a 1655), en canvi, hi ha una pèrdua d'una quarta part de la població catalana a causa de la carestia, de la fam i de la pesta del període 1629-1631, de l'epidèmia de pesta bubònica (1648-1653) i dels efectes de la Guerra de Secessió (1640-1652), popularment coneguda sota el nom de Guerra dels Segadors. Per tant, en aquest període ben poca immigració va arribar.

I finalment, de 1655 a 1717, la població torna a créixer, un 42,2%, quantitat que compensa la pèrdua anterior. Torna a créixer malgrat les moltes vicissituds viscudes en aquesta etapa: bandolerisme i delinqüència (1656-1675); grans sequeres (1680, 1683); plaga de llagosta (1687), i nombrosos fets bèl·lics com la revolta dels Barretines (1687-89), l'inici de la Guerra dels Nous Anys (1689-1697) o la Guerra de Successió (1702-1714), entre d'altres. Evidentment, tots aquests fets van contribuir a frenar el creixement demogràfic i econòmic del país, però no van ésser prou forts per impedir ni un creixement sostingut ni l'arribada d'una immigració francesa menor que en altres èpoques. Una immigració que s'estroncaria després de 1700.

PRINCIPALS ZONES RECEPTORES

Als segles XVI i XVII, les comarques més dinàmiques i amb activitat econòmica més diversificada, que eren les del litoral i les de la meitat oriental del Principat, van experimentar un augment demogràfic molt fort, més que a la resta. Eren les que necessitaven més població activa, pel seu dinamisme econòmic o pel buit demogràfic deixat per les epidèmies i guerres. La immigració occitana va contribuir de manera decisiva en aquest creixement, perquè es queda definitivament.

De fet, els occitans es van establir a tot el territori i no es pot assegurar que fos en les zones rurals on n'hi hagué menys, ni tampoc es pot dir amb total seguretat on les taxes d'immigració foren més altes, perquè no hi ha prou dades quantitatives dels immigrants. El que sembla força clar és que els occitans eren molt nombrosos als Comtats (és a dir, al Rosselló, el Capcir, el Vallespir i la Cerdanya), al Barcelonès, al Baix Llobregat – s'estima, per exemple, que en algunes zones del Delta del Llobregat, els immigrants occitans podrien haver estat més del 40% de la població a la primera meitat del segle XVII –, al Vallès Occidental, al Maresme, a l'Urgell i a les comarques gironines. Per contra, a l'oest i al sud del país el seu percentatge fou en general menor (comarques centrals i meridionals de Lleida i comarques tarragonines). De tota manera, el percentatge de francesos sempre serà difícil de quantificar, fonamentalment perquè no tots figuren en els llibres de noces, llibres de baptisme i d'òbits, els manuals notariais i parroquials, els manuals i les actes del comú, les llibretes de compliment pasqual i en general en els censos de l'època –hi manquen els qui no es van casar o no es van casar aquí i no van signar contractes o els qui eren treballadors temporals. A més, el fenomen va durar dos segles i tan sols es compten els immigrants d'un moment concret, no pas els descendents dels primers ni els que arribaran més tard, com és lògic. Un altre factor que enterboleix la detecció dels francesos són els noms i cognoms: els que figuren en els censos solen ésser coincidents amb els dels catalans, en part perquè ells mateixos els traduïen o se'ls feien traduir o adaptar a l'ortografia i morfologia de la llengua catalana pel rector que els censava.

Tot i així, hi ha alguns indicatius que ens permeten fer-nos una idea de l'abast d'aquest fenomen. Per exemple, el 1622, al bisbat de Barcelona, hi va haver més casaments on el nuvi era ciutadà francès (182) que català o d'un altre origen (160) –dades extretes de l'historiador Jaume Codina i Vilà a *Catalans de segona. Aproximació a la immigració francesa del Delta del Llobregat*. Tenint en compte aquesta presència tan nombrosa, s'entenen més bé les paraules del jesuïta Pere Gil, que després de l'expulsió dels moriscs (1609) ens informa a la seva obra *Geografia* que: “restà Cathaluña habitada sols de Cathalans y Francesos”.

A moltes viles i ciutats, ha restat l'empremta dels immigrants occitans. Per exemple, de la conca nord del Congost, se sap que s'establiren occitans al veïnat de Faramelles del Figueró –al voltant de Can Boget. També a Centelles, que a partir de la meitat del segle XVI creix cap als carrers Estrangers, Bonaire (actual carrer Hospital) i Sant Antoni, i s'intensifica al segle XVII. El nom del primer carrer és la petjada que aquesta gent ha deixat en la toponímia, com també als carrers de França a Taradell i a Espinelves. A Terrassa, l'empremta que hi han deixat és clara: el carrer dels Gavtxos, prova de la seva importància demogràfica.

REGIONS D'ORIGEN DELS IMMIGRATS

Sabem que es van instal·lar a Catalunya fonamentalment perquè era un país pròxim i amb oportunitats, és a dir, un país poc poblat, amb una forta necessitat de mà d'obra barata i també de treballadors amb ofici. Però, d'on van venir ells?

Del final del segle XV a la meitat del XVI, la immigració estava formada gairebé exclusivament per gascons i per pirinencs. És per això que els nouvinguts francesos se'ls anomenava en general gascons, i més tard *gavatxs* –més endavant esbrinarem l'etimologia fonamental d'aquesta paraula. Ja es documenten les primeres colònies gascones a Barcelona i a Badalona abans de la guerra civil contra el rei Joan el Gran (1462-1472) i se sap també que en aquest mateix segle les zones pirinenques continuaven una llarga tradició cultural antiga de pasturatge, així com un corrent de pelegrinatge de Gascunya cap a Santa Maria de Montserrat. Però, després d'aquesta primera immigració, el domini geogràfic d'on parteixen els immigrants s'eixampla de manera gradual. L'allau humana vinguda del 1550 al 1700 procedia de diverses parts de la meitat sud de França, dels Pirineus a Llemotges, passant pel Llenguadoc, la Conca de la Garona i el Massís Central. Ben pocs, però, venien de la costa mediterrània, i encara menys de la costa atlàntica, dels Alps o de la meitat septentrional del país veí. Notem també la variabilitat dels orígens predominants en diferents parts de Catalunya: mentre a la Garrotxa hi ha sobretot occitans de l'interior (del Massís Central) i de la Provença, al Baix Llobregat, per contra, n'hi trobem més de la zona pirinenca.

Aquesta diversitat en la procedència i en les zones on preferentment es van establir els uns i els altres té la seva importància en matèria socioeconòmica, perquè s'afirma que els pirinencs i els gascons treballaven sobretot en feines del camp i del bosc que no requerien especialització. Per contra, els qui provenien del Massís Central i de la Provença, solien tenir ofici.

Hi ha encara un altre aspecte molt important que cal remarcar. Bé que aquests immigrants fossin ciutadans francesos, és a dir, regits segons les lleis de França i sota el regnat d'un rei francès, en realitat la immensa major part no eren pas francòfons,

perquè en aquella època només les classes populars del centre i de la meitat nord del país parlaven el francès, com tampoc a la Bretanya, a l'Alsàcia o a la Lorena. Es tracta d'una època en què el francès no havia encara desplaçat l'occità, que era la llengua parlada a la meitat meridional del país. Per tant, des d'un punt de vista cultural i lingüístic, els hauríem d'anomenar occitans, tot i que des d'un punt de vista polític o estatal fossin ben francesos.

PROFESSIONS DELS IMMIGRATS

Segons l'estudi de Jordi Nadal i Emili Giralt *Immigració i redreç (Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII)*, contràriament al que passava a d'altres zones de la península ibèrica, els occitans de Catalunya eren majoritàriament homes joves, pobres i sense formació. Això vol dir que tenien la millor edat per al treball i per a la reproducció, i que eren mà d'obra econòmica i flotant. Per tant, acabats d'arribar, treballaven sobretot en feines no especialitzades: temporers agrícoles, pastors, mossos d'estable, manobres, domèstics, etcètera. Amb el temps, la situació d'alguns d'aquests immigrants millorava i esdevenien masovers o aprenien un ofici. De fet, el canvi de feina, sobretot al començament d'haver arribat, era molt freqüent, perquè l'immigrant sol prendre el primer lloc de treball que li cau a les mans.

D'altra banda, com a la resta de la península, n'hi havia també, en un percentatge més baix, amb ofici però sense una alta qualificació professional: filadors, teixidors, espadenyers, tintorers, sabaters, sastres, forners, ferrers, fusters, serradors, dalladors, esmolets, calderers, mestres de cases (és a dir, paletes), mariners, moliners, quincallaires, traginers, etc. Molts van arribar quan eren joves i per tant van aprendre l'ofici aquí, perquè no havien tingut prou temps per formar-se a França. Per exemple, hi ha un contracte de 1566 en què Bernat Dursac féu en entrar com a aprenent a la dagueria de Pere Mariners, de Vic. Un altre exemple del segle XVI té lloc a la Vall del Ges (a la zona de Torelló), on arriba una important onada de francesos, molts dels quals es dedicaren al ram de la torneria, que ja tenia un fort arrelament a la vall. D'altres treballaren com a obrers en el ram de la construcció i van aprendre dels mestres de cases de la Plana de Vic; més tard, formaren dinasties de mestres de cases com els Domènec, Vaxieres o Baixeres, Ollac i Pitxot. A Terrassa, hi treballaven com a jornalers a les masies del terme i com a oficials del gremi de teixidors en els obradors tèxtils –a la documentació se'ls anomena fadrins francesos.

Cal esmentar, d'altra banda, alguns oficis de més qualificació, com cirurgians, militars, nuncis, impressors, llibreters... però són una absoluta minoria i molts d'ells arriben en determinats moments (per exemple, durant la Guerra dels Segadors). Per sectors, es

constata que un 70% ocupava el sector primari (sobretot en feines de pagès), un 25% el secundari (especialment, el tèxtil, la construcció, la pell i el metall) i un 5% el terciari (comerç i transport, medicina i salut, alimentació).

En la societat catalana del final del segle XV i del començament del XVI, deficitària de població activa i probablement en recessió demogràfica si comptéssim només el creixement vegetatiu dels nadius, l'aportació dels immigrants era massa important perquè ara l'ignorem o la negligim. Per exemplificar la seva importància, només cal que observem el que va passar a l'economia estancada i en recessió del Principat, des de dos punts de vista: el comercial-manufacturer i l'agrícola.

El sector manufacturer català creix i es diversifica, tant a la costa com a l'interior, a partir del 1540 fins al 1600 gràcies a l'augment important de la població activa. És un període de pau a la Mediterrània que es tradueix en grans beneficis després d'una època, entre el final del segle XV i 1530, en què Catalunya havia viscut una llarga crisi i en què havia depès massa, des del punt de vista econòmic, de Castella. En canvi, entre 1540-1600, els comerciants catalans miren de nou cap a la Mediterrània, sobretot els mercats italians. És normal, doncs, tenint present aquestes dades, que arribessin mariners, mestres de cases (amb l'augment de població cal fer cases noves o renovar els masos rònecs), artesans diversos per a la indústria manufacturera (teixidors, sabaters, ferrers, fusters, tintorers, etc.) i sobretot bracers i treballadors no especialitzats. A més, molts occitans van tenir un pes específic important en alguns gremis –com el dels paraires, teixidors, cardadors, etc.– i van contribuir tant en la renovació de certes manufactures –per exemple, la draperia– com en la introducció de noves tècniques de construcció i d'urbanització. Alguns d'ells havien començat com a aprenents en diversos oficis i obradors del Principat.

Paral·lelament, al Delta del Llobregat, una de les zones amb un percentatge més elevat d'immigrants, hi hagué una veritable revolució social i agrícola. Els nousvinguts que s'hi establiren, sobretot gascons i pirinencs, van començar a treballar-hi com a pastors i més tard foren els primers treballadors agrícoles de les granges que van substituir gradualment els antics esclaus, que desapareixien a causa del cost més elevat del seu

manteniment. Es troben els primers domèstics cap al 1480, un cop acabada la guerra civil catalana. I es té la referència del darrer esclau cap al 1530, quan la *cambrà del captiu* és ja desocupada. És a dir, una data i l'altra coincideixen plenament amb el començament i el reforçament de la immigració. Gràcies al seu treball perseverant, els cultius del delta s'expandiren, no solament en extensió, sinó en intensitat i profusió. Per exemple, es citen per primera vegada els pèsols (1543), les lleties (1552), les carxofes (1555), els melons (1571), els cigrons, les mongetes i les guixes (tots tres, el 1580).

Com es pot notar, doncs, sense l'arribada de nous braços que reforcessin l'economia del país des de la base, el desenvolupament econòmic que va fer revifar el país no hauria estat possible, almenys amb la intensitat que va tenir. A més, s'ha d'afegir que alguns dels grans protagonistes de la represa econòmica del Principat als segles XVI i XVII en els oficis i d'altres que van col·laborar en el camp són d'origen occità. I van sobresortir per la seva empenta i trajectòria.

L'Hostal de Colluspina, l'actual restaurant Can Xarina, fou fet per un mestre de cases

francès en 1550

Inscripció a una llinda de Can Xarina en francès i amb algun mot espanyol (en lloc de *alevado* (alabado) i de *san*, en francès és *loué* i *saint*): “Alevado soit le Très San Sacrement Ave Marias” (Lloat sigui el Santíssim Sacrement Ave Maria)

Zona agrària del Baix Llobregat, on una bona part dels immigrants va anar a treballar

Rajola on es representa l'ofici de ferrer

ENTRE L'ACCEPTACIÓ I LA XENOFÒBIA

La major part dels nouvinguts occitans arribaven sense la seva família, tenien menys de 20 anys, eren homes solters i catòlics, tenien una cultura i una llengua força similar a la catalana i van trobar feina de seguida. I el més important: la major part es va casar amb dones catalanes, perquè d'immigració femenina n'hi va haver poca. Tots aquests factors van contribuir, en general, a la seva integració relativament ràpida. *“A viscut i habitat sens tornar en França i per lo que li apar ser més natural d'esta terra que de França”*, aquesta afirmació, feta per un teixidor de lli que havia arribat a Molins de Rei feia 18 anys, quan era fadrí, i hi havia après l'ofici, és un bon exemple de com devien pensar molts dels immigrants alguns anys després d'haver-se establert.

Una altra mostra del seu grau d'acceptació en la societat catalana és que en algunes viles del Baix Llobregat, els joves occitans presidien o copresidien la cerimònia religiosa al costat de les autoritats locals. Eren potser més que simples immigrants. De fet, l'admissió en aquestes localitats depenia del temps de residència continuada de l'estranger, que era d'un any i un dia. No era una llei escrita, però tenia un vigor general. Després d'un any i un dia, l'immigrant era admès com tot altre ciutadà. Per la seva banda, ell es comprometia a pagar el dret de parroquiatge. L'assignació parroquial tenia la seva importància econòmica, perquè els serveis de l'església i de les pompes fúnebres podien costar cinquanta vegades més als estrangers. A més, els assignats es beneficiaven d'una sèrie

de drets que els altres no tenien: mentre els primers eren enterrats individualment, els segons se'ls dipositava en cementiris separats dels nadius i en fosses comunes.

I què passava amb els seus descendents? Tant els infants de les famílies mixtes com els de les famílies d'origen francès, nascuts a Catalunya no eren considerats estrangers (tot i que de vegades els mestissos se'ls anomenava despectivament "xarnegos") i per això pertanyien automàticament a la confraria juvenil dels fills d'aquella localitat.

Malauradament, hi ha fets que ens indiquen que la societat catalana, com tot altre poble receptor d'immigració, no va éssertan benèvola amb els occitans. Encara que fossin necessaris per al desenvolupament del país, eren vistos amb malfiança perquè venien de fora, tenien una situació personal i econòmica inestable i irregular, parlaven entre ells una llengua poc intel·ligible i tenien costums diferents. A més, tenien la fama deéssertent poc fiable, bandolers, heretges, i se'ls culpava sovint dels mals i de les epidèmies. En definitiva, els francesos a Catalunya no són totalment ben acollits.

Ja abans de l'arribada massiva d'occitans, hi havia un sentiment antifrancès forjat per les agressions que secularment l'exèrcit francès havia fet al Principat i que encara continuaven. Aquest llast del passat no els va ajudar gaire d'entrada. Però, de fet, la gal·lofòbia era sobretot una reacció contra les agressions polítiques i militars, no tant contra els immigrants ja establerts. Un altre factor que alimentava l'odi era la concurrència dels comerciants francesos amb els catalans. On el sentiment antifrancès era més acusat va ésser a la meitat nord de Catalunya, especialment al Rosselló, perquè és on l'exèrcit francès havia fet més mal.

D'altra banda, els qui van patir més la discriminació i la xenofòbia a casa nostra van ser els més miserables, els treballadors temporals i itinerants, els vagabunds, els qui no s'havien casat amb catalanes (que era una minoria) o els qui no s'havien casat, i també els marxants i contrabandistes bearnesos que escampaven el protestantisme. La convivència amb els immigrants occitans no era pas sempre fàcil, sobretot quan alguns tenien una conducta incorrecta, la qual cosa feia que els altres en paguessin les conseqüències. Per exemple, cap a la fi del segle XVI molts vicaris del Baix Llobregat

són francesos i el comportament d'*alguns* és extremament irregular i obertament deshonest, i a més els parroquians es queixen de no entendre'ls. És per això que el 1584 el bisbe de Barcelona decideix de prohibir a tots els capellans francesos del bisbat administrar sagraments.

A mesura que augmenta el pes de la immigració es desvetllen més els temors entre la població autòctona i s'actua de manera xenòfoba. L'any 1591, per exemple, el bisbe de Vic va decidir limitar, fins i tot prohibir, la celebració de matrimonis amb francesos si abans els cònjuges no obtenien un informe favorable de la cúria episcopal. I les autoritats, al començament molt permissives, endureixen la seva política d'entrada amb l'excusa de l'extensió del protestantisme a França: *“per los molts luterans hi avie en França y per los molts francesos entren de cada dia en lo present Principat de Catalunya, y porie ésser que sembrarien la mala secta de lutarania amagadament [...] volgués donar ordre en que més no n'entrassen, y los qui entrats eren que buydassen lo present Principat”* . Però aquesta petició de 1561 feta per la Generalitat al lloctinent no va servir per aturar l'entrada contínua d'occitans, pocs dels quals eren luterans o calvinistes.

Molts del greuges que patien en les feines eren puntuals, però punyents. Per exemple, a Sabadell, l'any 1609, el lloctinent general del Principat diu que *“per a los oficios públicos de esta vila jamás puedan ser inseculados, ni servirles, franceses o sus hijos”*, malgrat que les Constitucions catalanes de del segle XV d'acord amb el principi *ius soli*, atorguen la naturalesa catalana als nats al Principat i fent ús del *ius sanguinis*, als fills de progenitors catalans, fins i tot amb cartes de naturalesa concedides per les Corts. Una altra mena de tractament discriminatori es troba en els pagaments, puix que a les *Ordinacions de la Confraria de Teixidors* d'Esparraguera es diu textualment: *“si és francès ha de pagar 30 lliures, i si és de la terra, trenta sous”*. I per acabar, tot i que molts mestres de minyons són francesos, de vegades se'ls rebutja pel seu accent. Un exemple de discriminació lingüística que no ha tingut lloc amb els hispanòfons de primera llengua.

Malgrat tots els problemes soferts, sempre hi ha una petita part dels immigrants que

triomfen, com en Guillem Parrella, que deixava enrere la pobresa i les guerres de religió de la seva Alvèrnia natal per establir-se a Torelló cap al 1560, on va treballar com a paraire. Tingué una primera estada a l'actual carrer del Pont, a la cantonada amb el carrer de Mossèn Parassols. La llinda d'una finestra de la primera planta de la casa número 6 en testimonia el seu pas. Al tombant de segle, quan ja havia fet fortuna, el trobem ja instal·lat a la Plaça Vella o del Mercadal. En dues generacions, els Parrella van passar de simples immigrants francesos a ciutadans honrats de Barcelona. Gràcies a la seva empenta, els Parrella foren alguns dels grans protagonistes que van dinamitzar l'economia del país als segles XVI i XVII, i entraren ràpidament en els cercles més selectes de la societat.

A la dreta, can Parrella, a la plaça Vella de Torelló

NATURALITZACIONS: VOLUNTAT D'INTEGRAR-SE O DE SER UN MÉS

Atrets pels salaris alts i per l'existència d'un mercat ampli de treball, els immigrants occitans arribaven en massa al nostre país carregats d'il·lusions. Però la majoria havia de prendre la primera feina que trobava, normalment feines no volgudes pels nadius. A més, havien de patir l'odi i la malfiança dels catalans. Per integrar-se, preniën les maneres dels nous conciutadans i fins i tot miraven de dissimular llur origen i llur accent. I amb el pas del temps, molts d'ells van voler oblidar el seu passat i naturalitzar-se com a catalans.

Com es naturalitzaven? Una minoria dels ciutadans francesos (els mercaders, els fabricants o persones que exercien càrrecs oficials o certs beneficis eclesiàstics afectats per les nombroses prohibicions d'estrangeria contingudes a les Constitucions de Catalunya), els benestants, es naturalitzaven sol·licitant-ho a l'administració catalana. Però aquest mètode era costós i les lleis i normes de les Constitucions de Catalunya, molt fermes i estrictes, no permetien gaire aquest tipus de naturalitzacions, sobretot si les seves dones eren també franceses. Per contra, en temps de pau, als francesos pastors o menestrals, que eren legió, no els calia altres papers que el certificat del rector dels pobles d'origen o bé el certificat de l'amo per a qui treballaven. Molts d'ells es catalanitzaven el nom i el cognom, és a dir, s'autonaturalitzaven o els naturalitza el rector que s'avenia a inscriure'ls amb cognom catalanitzat. Els seus fills no tenien aquest problema, perquè ja eren considerats catalans naturals. Però, per ésser català, no n'hi havia prou de ser nat a Catalunya, calia també ser de religió cristiana catòlica.

De fet, un altre mètode de naturalització molt emprat és el casament. Molt freqüent perquè la majoria dels immigrants, homes joves, van casar-se amb dones catalanes. Amb 10 o 20 anys de residència al país, casat i amb fills d'aquí en tenien prou per assolir la nacionalitat catalana. Fins i tot alguns esposaven vídues.

Al *Costumari Català* de Joan Amades (volum 2; pàgines 66 i 67), se'ns informa que a Vilanova de Sau i a d'altres poblets de les Guilleries s'havia fet el ball del Gavatxot. El Gavatxot era un personatge que sortia amb poca roba, espellingada, a la plaça i es

posava al mig d'una rotllana de dones joves que feien ball rodó al seu voltant. El pobre desgraciat saltava i ballava al so de la cançó cantada per les dones que li anaven donant les peces de roba que descriu la cançó i el personatge se les anava posant. Entre cobla i cobla, cantaven una recobla de tonada més viva. Durant el cant, el protagonista i les balladores feien un sotragueig que contenia un cert erotisme. Un cop vestit, el Gavatzot prenia la fadrina que més li agradava per ballar-hi i en arribar a la recobla es bellugaven una altre cop de manera molt viva. La cançó fa així:

<p><u>EL GAVATXOT</u></p> <p>Si n'hi havia un gavatzot diri diri diri dot! que ha vingut de França; mal calçat i mal vestit: diri diri diri dit! i se n'ha entrat en la dansa.</p> <p>diri diri diri diri diri-dom diri-dom dom dom dom.</p> <p>Les dones d'aquell veïnat n'han tingut planyença; li han donat uns pantalons sense camals ni botons.</p> <p>Li han donat un casacot sense mànigues ni faldons.</p>	<p>Li han donat uns calçotets sense vetes ni gafets.</p> <p>Li han donat un barret obert per la teulada.</p> <p>Quan s'ha vist tan ben mudat volia empolainar-se.</p> <p>La cara s'ha empastifat amb fruita de pegaire.</p> <p>Quan s'ha vist tan ben mudat ja ha pensat en casar-se.</p> <p>La fadrina que el voldrà tindrà gran esperança; que en serà muller del rei, del rei d'aquesta dansa.</p> <p>(Cançó popular catalana)</p>
--	---

És evident que aquesta cançó fa referència als gavatzs pobres i espellingats que amb la seva joventut i gràcia van saber guanyar-se l'amor de moltes fadrines catalanes.

EL CONTROL DELS CIUTADANS FRANCESOS DURANT LA GUERRA DELS TRENTA ANYS

Un esdeveniment que no va fer fàcil la vida als occitans immigrants a Catalunya fou la Guerra dels Trenta Anys. En aquesta guerra es veieren implicats la majoria dels estats de l'Europa occidental entre 1618 i 1648. Però no fou fins al 1635 que la corona espanyola s'hi implicà contra França, en part a causa de la forta rivalitat entre el Comte-Duc de Olivares, primer ministre de Felip IV de Castella, i el cardenal Richelieu, principal ministre de Lluís XIII. Com a resultat, Catalunya en va patir la pitjor part perquè es trobava al bell mig dels dos països.

Fins al 1635 la vida dels francesos a Catalunya passava sense cap altra preocupació que la de guanyar-se el pa. Un cop començada la guerra contra el país veí, la corona espanyola va posar en marxa una sèrie de mesures encaminades a impedir el comerç amb França i a vigilar els residents d'origen gal amb la creació de la Junta de Represàlies dels Béns Francesos a Madrid. Després de moltes vacil·lacions i de l'oposició de les autoritats catalanes, que consideraven la mesura anticonstitucional, es va ordenar segrestar solament els béns dels francesos fadrins. Això provocà l'èxode d'alguns pocs solters sense lligams al país, però la major part dels ciutadans d'origen francès, ja ben establerts o naturalitzats, i els grans comerciants, amb fortes influències gràcies al seu poder econòmic, no van fugir.

De fet, es comprèn que els catalans estiguessin en contra de les mesures reials. Primer, perquè la majoria dels catalans de la zona fronterera tenien lligams personals íntims amb els seus veïns francesos; i segon, perquè un gran nombre de botigues del Principat depenien del proveïment de les mercaderies franceses, sense les quals el Rosselló i la Cerdanya no podien sobreviure. D'altra banda, és que tenia sentit que es fes un control discriminatori als residents d'origen francès? La major part dels francesos vivien a Catalunya des de feia més de 30 anys, molts d'ells s'havien casat amb catalanes i

s'havien integrat totalment a les maneres de fer i de parlar del país. Podríem afegir que se sentien més catalans que francesos; per tant els catalans estaven convençuts que no s'havia de dubtar de la lleialtat dels immigrants.

Tot i així, el 30 de juny de 1636, a fi de donar més eficàcia a les mesures discriminatòries i d'exacció fiscal contra els francesos residents, la Cort de Madrid va ordenar la confecció d'una minuciosa llista, coneguda amb el nom de “matrícula”, on havien de figurar tots els francesos establerts al llarg de la costa catalana, de Salses a Alcanar. El funcionari encarregat de fer-la de Malgrat a Tarragona, exclosa Barcelona, va ésser el doctor Josep Eva, assessor de la Capitania General de Catalunya. Amb l'ajuda d'un notari i de les autoritats de cada municipi, va començar la feina a Castelldefels el 7 d'abril de 1637, dos anys després que comencés la guerra oberta contra França.

L'excusa d'aquesta matrícula era exercir un control sobre els possibles actes perpetrats pels gavatxs contra la corona espanyola. Tanmateix, el que realment es pretenia, a més del control, era l'extorsió amb el cobrament de llicències als francesos per la seva estada al Principat, mesura que fou molt protestada pel Consell de Cent que estava en desacord amb aquests pagaments. Les directives de 1637 es van endurir, de manera que els francesos necessitaven llicències per romandre a Catalunya com ens indica una ordre presa per les autoritats catalanes l'any 1639: *“ningún francés esté, ni habite en Cataluña y Condados de Rosellon y Cerdaña sin licencia de su Excelencia por escrito”*.

Tot va prendre un altre caràcter a partir de l'any 1640, quan començà la Guerra de Secessió, en la qual el govern de Catalunya va decidir aliar-se amb la maquiavèlica i interessada monarquia francesa per sortir de la monarquia espanyola. Com és sabut, el resultat d'aquesta guerra no fou gens positiu per al país, que perdé el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i una part de la Cerdanya amb el Tractat dels Pirineus (1659).

Representació del Corpus de Sang, durant la Guerra de Secessió, coneguda també com a Guerra dels Segadors

ORIGEN I ÚS DEL MOT GAVATX

El mot *gavatx* apareix per primer cop en català l'any 1603, coincidint amb el fort de l'immigració ultrapirinenca. Al Principat de Catalunya, s'utilitzava per denominar despectivament les persones vingudes de la França occitana.

Però és en textos occitans on apareix primerament aquest terme; des del segle XV es documenta la paraula *gavach*, que es referia als treballadors estrangers provinents de regions pobres, sobretot del nord. Alguns exemples del començament del segle XX de la zona meridional i central d'Occitània ens confirmen aquest sentit. Per exemple, a dos pobles pròxims a la costa mediterrània, a Lasalle (departament del Gard) i a Puisserguier (departament de l'Hérault) la paraula *gavach* significava respectivament “muntanyès, home grosser” i “muntanyès dels departaments de la Lozère, del Tarn, de l'Aveyron” (que són zones interiors i de muntanya del migdia francès). Al seu torn, a l'Aveyron significava “un habitant del Gavaldà” (regió encara més muntanyosa i rural del Massís Central) i al Gers “una persona estrangera al país”.

Per contra, des del final del segle XV, els gascons han tractat de *gavaches* (o *gavais*) les persones que parlaven un cert dialecte del francès, el peitaví-santongès, i que van repoblar a la fi de la Guerra dels Cent Anys la regió d'Entre-deux-Mers, anomenada a partir de llavors la Petita Gavatxaria, a la baixa vall de la Garona. A més, encara en territori gascó, al nord-est de la Gironda (als voltants de Coutras i Blaye), la zona limítrofa de les llengües d'oc (és a dir, l'occità) i llengües d'oïl (el francès), anomenada *Le Pays Gavache*, o també *La Grande Gavacherie* (La Grand Gavachariá o lo País Gavai, en occità), és un enclau on es parla el saintongès (dialecte oïl).

D'una altra part, segons el llibre Larousse des Noms de Famille, el nom propi ‘gavache’ –que és també un cognom– designava els peitavins i els saintongesos (que han estat sempre de parla francesa) i tenia el sentit de ‘mandrós’ en francès antic.

En conclusió, fos on fos utilitzat, originàriament el terme pejoratiu 'gavatx, gavach, gavache, gabaï, gabacho' designava sempre una persona estrangera al país, vinguda d'un

territori veí del nord, rústega, muntanyesa i grossera, en les maneres i en el parlar. Noteu com varia el seu significat segons el punt de vista geogràfic:

a- A Catalunya, els gavatxos són tots els francesos. Originàriament s'adreçava solament als immigrants occitans que exercien els oficis més vils a la península ibèrica.

b- Al Rosselló, els gavatxos són els llenguadocians.

c- Al Llenguadoc, *los gavaches* són les persones de parla occitana que provenen de zones de l'interior del país, de llocs isolats i muntanyosos, d'una mica més al nord i de marcat caràcter rural, com el Gavaldà i l'Alvèrnia.

d- A la Gironda meridional (a l'extrem nord de la Gascunya), *les gavaches* són els veïns de més amunt, és a dir, de la Gironda septentrional, de la Charente Maritime i de la Charente, que eren de parla francesa, no pas occitana.

Per tant, es pot tractar de gavatx als veïns del nord i al mateix temps ésser tractat de gavatx pels veïns del sud. (2)

Per antiguitat, és indiscutible que el mot *gavatx* ve de l'occità i que d'aquesta llengua va passar al català en l'època en què hi va haver la forta immigració de gent del país veí. No se sap segur quina és l'etimologia del mot, però és possible que sigui un derivat del celta *gaba*, que significava “gola, gorja”, i també “goll” (inflamació del coll que apareix amb freqüència en determinades zones geogràfiques on el iode és escàs, com els Alps, els Pirineus). El fet que molts muntanyesos patissin aquesta malaltia de la tiroïdes i que parlessin malament va fer que al final *gavatx* es referís a tota persona originària del Massís Central, ruda i ignorant; segurament aquest sentit es va veure ajudat pel mot *Gabalís*, que era un poble celta de l'actual Gavaldà. abans de 'gavach' va aparèixer 'gavot' (totes dues paraules són derivades de l'arrel indoeuropea *gaba), que des de les primeres atestacions del segle XIV en occità provençal significa el mateix que gavatx i es utilitzat per la gent de la Baixa Provença per denominar la gent de l'Alta Provença.

Geogràficament, el Massís Central s'inclou en divuit departaments francesos: Allier, Ardèche, Aude, Aveyron, Cantal, Corrèze, Creuse, Gard, Hérault, Loire, Haute-Loire, Lot, Lozère, Puy-de-Dôme, Rhône, Tarn, Tarn-et-Garonne, Haute-Vienne. Ens aquests

departaments l'altitud supera els 500 metres. A més, quatre departaments estan situats enterament en el massís: Aveyron, Lozère, Cantal, Haute-Loire. I el Gavaldà es troba al departament de la Lozère i una petita part a l'Haute-Loire.

Els catalans van manllevar el mot que una part dels immigrants donaven a l'altra part i la van aplicar a tots els occitans i fins i tot als francesos. Com va arribar al català? S'explica per la immigració rebuda al segle XVI, una immigració barrejada de gent del Baix Lenguadoc (Lenguadoc costaner) i del Massís Central. Fruit de la situació socioeconòmica dels immigrants occitans i de la situació política entre Catalunya i França, s'entén que als segles XVI i XVII els gavatxos fossin mal considerats i que aquesta paraula fos connotada molt negativament, que fos gairebé un insult, com ja ho era, de fet, al migdia francès. Per això, no ha de sorprendre que en la fraseologia i les dites catalanes tradicionals els mots *gavatx* i *francès* denotin un ús ben pejoratiu:

- *Passar-se gavatx* (que a l'Empordà tenia el sentit de 'no tenir paraula')
- *De gavatx i de porc, no te'n fïis fins que és mort*
- *Digues mal dels francesos!* o bé *No cal dir mal dels francesos!* (que vol dir que qui té defectes no ha de criticar els dels altres)

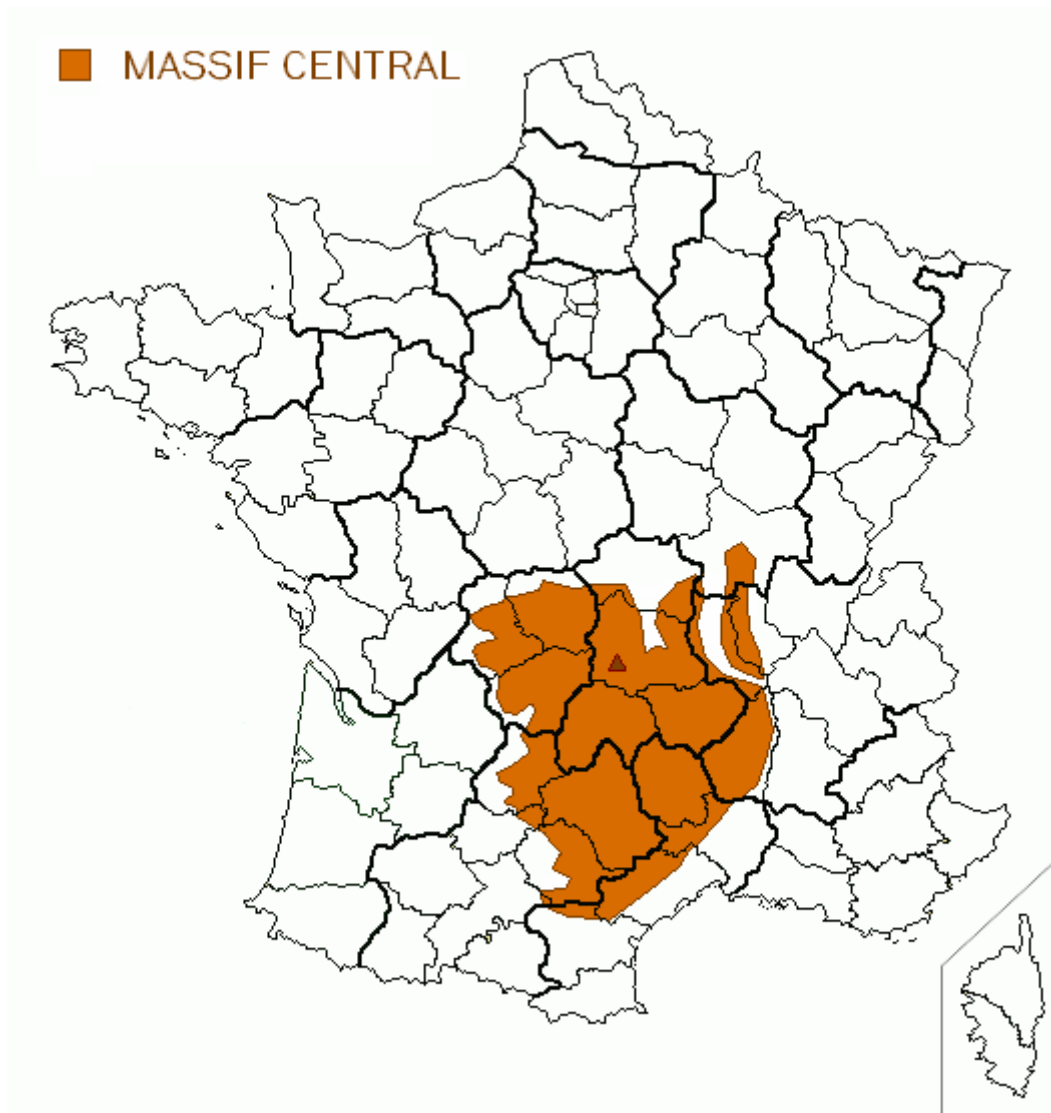
Malgrat el seu ús pejoratiu, 'gavatx' ha deixat una bona empremta en la nostra toponímia. Per exemple, hi ha la masia Can Gavatx a Brunyola (La Selva), la font del Gavatx a Argentona (Maresme), el Salt del Gavatx a Colera (Alt Empordà), bosc del Gavatx a Olesa de Montserrat (Baix Llobregat), el dolmen del Gavatx a Castellterçol (Vallès Oriental), el córrec del Gavatx a Urtx (Cerdanya), les feixes del Gavatx a la Baronia de Rialb (Noguera), carrer dels Gavatxons a Terrassa, l'estany dels Gavatxos i el coll dels Gavatxos a Boí (Alta Ribagorça), etcètera etcètera. I ho deixem aquí perquè la llista podria ésser més llarga.

NOTA (2): Més tard, a l'altra banda de l'Atlàntic, a Mèxic, el mot "gabacho" serví per designar les persones i els objectes que vénen dels Estats Units. És per tant un sinònim de "gringo". En aquest cas no són necessàriament ni muntanyencs ni rudes, però sí del nord.

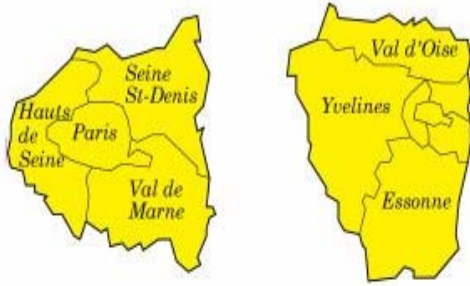

FOTO
Masia Can Gavtx a Brunyola (La Selva)

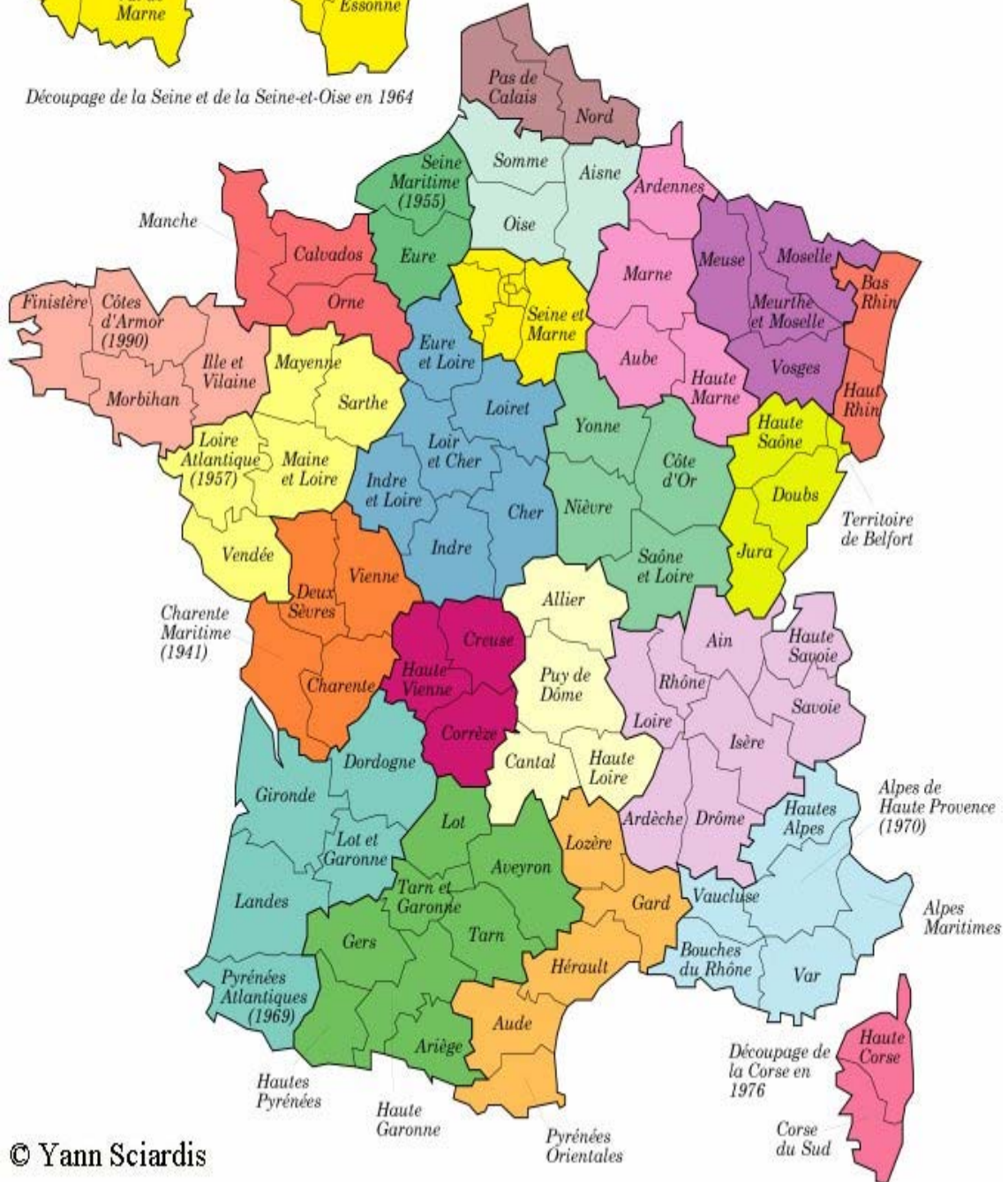

Localització del massís Central (és la zona ombrejada i el petit triangle correspon al seu punt culminant, Puy de Sancy, a 1886 metres)

Découpage de la Seine et de la Seine-et-Oise en 1964

© Yann Sciardis

Mapa dels departaments francesos

Mapa del departament de la Gironda. El peitaví-santongès és la llengua pròpia de Poitou, Saintonge i Angomois (regió administrativa Poitou-Charentes). El santongès es parlava al Blayais, al Libournès al nord de la Gironda (que constitueixen una zona anomenada La Grande Gavacherie, o Le Pays Gavache o Gabai) i també a l'extrem sud-est d'Entre-deux-mers (zona anomenada La Petite Gavacherie, a l'entorn de Montségur).

ELS GAVATXOS AL PUNT DE MIRA DE LA INQUISICIÓ ESPANYOLA

Fins al 1560, quan al nostre país faltaven braços per a les feines més vils i menystingudes, no es van posar traves burocràtiques als immigrants occitans, que havien d'agafar la primera feina que trobaven. Hi van tenir accés lliure, perquè les autoritats feien els ulls grossos. Però a partir del regnat de Felip II, sobretot a partir del començament de les guerres de religió, es va estimar que n'hi havia massa i les autoritats van començar a posar impediments. Un cop dins el país, els francesos, a part dels recels dels veïns, havien de suportar un altre tipus de vigilància: la Inquisició espanyola.

La Inquisició espanyola va ésser creada el 1478 pels Reis Catòlics seguint el model medieval de la Inquisició, però la primera era estretament lligada a la monarquia espanyola. El seu objectiu original era verificar la puresa de la fe dels jueus conversos, que se'ls acusava d'heretges judaïtzants. Ben aviat, però, aquesta nova Inquisició va ésser molt més que un control religiós: va ésser també un poderós control polític. El 1483, la Inquisició espanyola entra a la Corona d'Aragó i des del començament les institucions i els habitants de Catalunya hi van mostrar el seu rebuig, perquè estenia el seu poder en afers que no tenien res a veure amb l'heretgia, violant les normes i lleis del país, i perquè era una font de repressió conduïda per inquisidors que no connectaven amb les maneres de fer d'aquí. Els mateixos inquisidors de Barcelona, en 1560, diuen: *“Toda gente de esta tierra, assi ecclesiastica como seglar, ha mostrado siempre poca afición al Santo Oficio”*

A partir del segle XVI, la Inquisició actua contra qualsevol persona que professi o escampi una desviació herètica, com el protestantisme. Això feia que, als ulls fervents dels inquisidors, tota una persona que venia d'un país amb un fort arrelament del protestantisme, com França, fos sospitosa d'heretge, d'hugonota. La Inquisició es va

acarnissar sobre els estrangers per evitar que el protestantisme penetrés a la Península i no va servir de res que cap al 1560 els consellers de Barcelona recordessin als inquisidors que era poc assenyat atacar indiscriminadament els ciutadans francesos, perquè la majoria eren catòlics.

El 1539, en el primer acte de fe de la nova Inquisició a Barcelona, els immigrants occitans apareixen ja sentenciats per aquest motiu. Però, de 1540 a 1559 hi ha pocs processos oberts contra els protestants, potser fruit de la política condescendent de Carles V. A partir de 1547, es tanca progressivament la política conciliadora de resultes de la batalla entre catòlics i protestants a Mühlberg. Felip II, el relleu de Carles V, endureix la seva política perquè tem les conseqüències del Reformisme. En 1562 s'ordena a tots els francesos posseir un bitllet que acrediti les seves circumstàncies al país. A més d'això, el rei insta l'Església que examini si els estrangers són bons cristians (és a dir, si van a missa, si es confessen, si coneixen les oracions, etcètera). En 1570, tants foren els castigats i justiciats per la Inquisició de Barcelona que l'ambaixador francès Saint Sulpice es planyé a Felip II del cruel tractament rebut pels occitans, que només es preocupaven de treballar als seus tallers. Però la protesta no serví de res.

Reblant la seva política, en 1568, el rei Felip II, per evitar tot contacte amb l'Europa herètica, prohibeix estudiar a universitats estrangeres. Aquell mateix any, el rei establia la prohibició que a Catalunya *“ningún natural francés, de cualquier condición que sea, pueda enseñar ni doctrinar muchachos de ninguna manera que sea”* i afegeix *“por conservación de la fe católica”*. Sembla que no es complia pas sempre.

Més tard, durant el regnat de Felip III, el focus d'atenció serà la qüestió morisca, que acaba amb la seva expulsió el 1609. Tanmateix, la persecució dels reformistes continua. En 1611, els inquisidors de Barcelona deien que calia *“expulsar molts heretges luterans y enemichs de nostra Santa Fe que entraven per las fronteras de Fransa”*. Tot i que els consellers de Barcelona negaven debades que m'entressin tants.

Felip IV serà més permissibile i l'exèrcit, amb molts mercenaris estrangers, serà un

focus de la infecció herètica gràcies a la llibertat de culte. Només un període se salva d'aquesta persecució: de 1640 a 1652, amb la vinguda de les tropes franceses que lluitaven al costat dels catalans contra l'exèrcit castellà de Felip IV, el protestantisme fou tolerat i la Inquisició inhibida. Fins i tot hi va haver predicació pública en algunes poblacions com a Barbens (Urgell).

(Com ens mostren les dades entre 1560 i 1700, el Tribunal de Barcelona va processar 3.047 persones, la meitat dels quals eren acusats de pràctiques herètiques, sobretot de luteranisme i calvinisme. La seva persecució fou especialment viva al tombant del regnat de Felip II de Castella: l'any 1598, hi va haver 358 causes per luteranisme. En canvi el 1640, n'hi ha 120, i el 1705, 313).

D'altra banda, com va penetrar el protestantisme a Catalunya? Una de les primeres notícies de fonts inquisitorials que es té del protestantisme a Catalunya, del 14 de febrer de 1542, és la que s'esmenta en una lletra del fiscal Domènec Gondreu en la qual comunica al Consell de la Suprema Inquisició la difusió a Barcelona de molts memorials relatius a la disputa entre luterans i catòlics, ja que els primers són perillosos per als catòlics que dubten de la seva fe. És per aquests fets que sol·licita autorització per ordenar que els qui es trobin en possessió d'alguns llibres herètics (sobretot obres de Luter), se'ls menin a l'inquisidor. Ens informa també de la crema d'obres de Luter que es troben a Barcelona. Efectivament, la primera via de penetració del protestantisme a Catalunya fou per mitjà del trànsit de llibres herètics des de la primera meitat del segle XVI.

Un pas ben conegut d'aquests llibres era la frontera pirinenca, ja que el control s'evitava més fàcilment que l'existent de Castella a Catalunya. El 1564, don Francisco de Álava, ambaixador espanyol a París, diu tenir indicis sobre l'existència a Montpeller d'una xarxa de contraban de llibres protestants destinats a Catalunya; molts d'aquests marxants i contrabandistes hugonots, originaris del Bearn, on el protestantisme tenia força, aprofitaven el viatge de negocis a Catalunya per difondre discretament les seves creences i els llibres. En 1572, la Suprema anunciava que Joana de Labrit, "la princesa de Bearn", reina protestant de Navarra, havia celebrat feia poc una assemblea de

luterans en la qual havien decidit enviar disfressats a Espanya alguns dels seus ministres perquè treballessin com a missioners. Com a conseqüència, per l'abril de 1573 hi ha censura total al Principat: *“de assí avant [els impressors i llibreters] no gosen ni presumesquen en manera alguna imprimir ni vendre llibres, obres ni cobles, de qualsevol qualitat que sien, sense presentar primer al senyor lochtinent general [...] per manar-les regonèixer”*. No se sap quan cessà de tenir vigor, però tingué efectes sobre alguns protestants catalans, que com a creients resoluts, la situació gens favorable els va oblificar a travessar els Pirineus per exiliar-se en terres estrangeres. Eren sobretot intel·lectuals humanistes.

Però aquesta difusió de llibres no va ésser suficient perquè el protestantisme arrelés amb força al nostre país i cap al final del segle XVII de protestants n'hi havia ben pocs, solament alguns homes il·lustrats, llibreters i impressors, i fins i tot clergues.

Un dels llocs on proliferaren fou al port de Barcelona, entre els mercaders (alguns dels quals eren jueus conversos), mariners i remers que havien tingut contacte amb gent de països protestants, sobretot dels Països Baixos i d'Alemanya. Coneixent aquesta situació, és normal que el Sant Ofici controlés sovint el port. Només la vall d'Andorra era lliure de la Inquisició espanyola, per tant era una terra adobada per als protestants i contrabandistes.

Escena de la Inquisició pintada per Francisco Goya

Qui eren els protestants encausats per la Inquisició? On es trobaven? Què havien fet per

ésser arrestats? I quines penes pagaven per haver comès un crim religiós? Tot això serà respost a les línies de sota.

Primer de tot, cal distingir dos tipus de protestantisme: el pacífic i el violent. La finalitat del primer era l'extensió de la fe protestant mitjançant la introducció de llibres de Luter i de Calví o amb reunions clandestines en què s'explicava que pretenia el Reformisme, tota una revolució del pensament, de la fe i de la societat en aquella època. La Inquisició espanyola, aterrida pel que això podia significar (trencar el monopoli de la fe i del poder), va combatre amb totes les seves forces perquè aquest moviment estès a tota l'Europa occidental no fructifiqués a la Península. I curiosament va actuar amb força i amb eficàcia amb el pacífic. Del segon tipus, el violent, en parlarem al pròxim número.

Qui eren els protestants que passaven per la Inquisició? Eren bàsicament immigrants francesos, d'una edat mitjana de 32,19 anys. Solien tenir professions liberals (clergues, mariners –sobretot d'embarcacions angleses–, sabaters, teixidors, sastres, pintors, negociants, mestres, hostalers), però hi havia també treballadors (aprenents, bracers i jornalers). Vivien especialment en les zones urbanes on s'havia aplegat una gran concentració d'immigrants francesos, és a dir, a la meitat oriental del Principat: a Barcelona, a Girona, a les zones costeres i molt especialment al Rosselló. Efectivament, Perpinyà era el gran focus del Reformisme per la gran quantitat d'immigrants francesos que hi havia, més que enlloc. Ens ho prova la declaració de Joan Xiralt, ciutadà francès acusat de protestant el 1570 pel Sant Ofici, que informa als inquisidors que a Tolosa de Llenguadoc hi havia un home que tenia la llista de *“doscientos luteranos que había en Perpinyán y que en el condado de Ruisellón había más de mil y doscientos huganaus”*. Per això, a fi de combatre més efectivament el protestantisme, el 1575 el virrei de Catalunya insisteix al Consell de la Suprema sobre la conveniència que un inquisidor habiti a Perpinyà, ja que els hugonots hi tenien molta llibertat i hi cantaven de nits les seves pregàries. A Maçanet de Cabrenys, fins i tot hi havia un nucli organitzat que va ésser desarticulat per la Inquisició. I cap al 1570, altres comunitats van ésser desmantellades a Puigcerdà i a Girona.

Però, del nombre important d'hugonots que hi havia a Catalunya, només 389 (sense

comptar la zona de l'Ebre i Lleida) van ésser encausats per la Inquisició entre 1560 i 1600. Si s'observa l'origen d'aquests 389 encausats, es constata que 267 són francesos, 21 catalans, 15 anglesos, 6 italians, 2 castellans i 78 d'origen inconnegut. És per aquest motiu que popularment el protestantisme era conegut sota el nom del "mal francès". Les acusacions que se'ls fan solen ésser febles, més aviat fonamentades en l'origen de la persona i en les circumstàncies dels individus que en el contingut material del seu pensament. És a dir, el fet de ser francès o de venir de França els feia sospitosos i eren una presa fàcil d'un veí delator que els tingués ràbia, rancúnia, malfiança o enveja.

A més, als francesos acusats de luteranisme rebien sovint un càstig diferent dels nadius. Que hi hagués més protestants entre els immigrants que entre els nadius és un fet, però és també indiscutible que la Inquisició es va aferrissar amb els primers, perquè per la mateixa acusació (per exemple, injúria a la creu) un català rebia una pena inferior. I tan forta fou tal pressió que fins i tot alguns immigrants van autodenunciar-se i es van convertir al catolicisme.

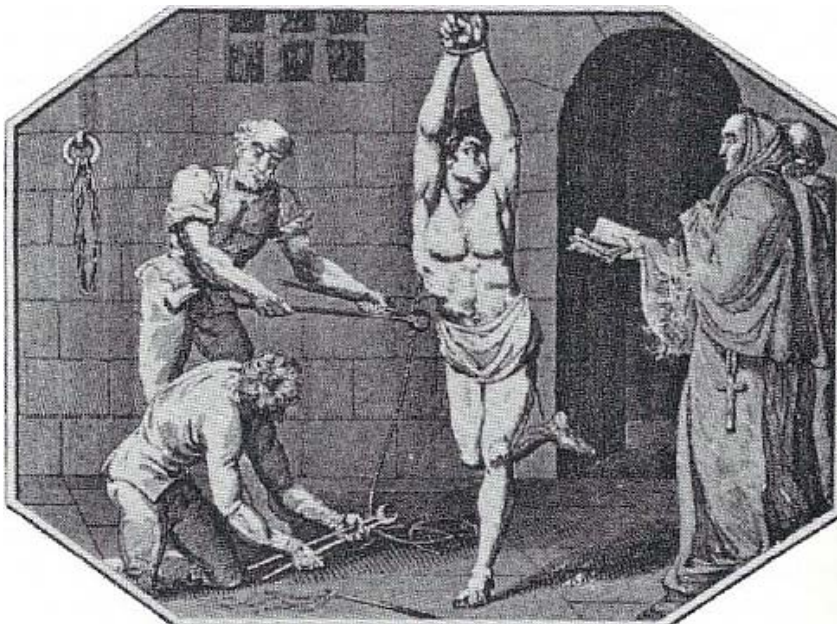
Què havien fet o dit perquè se'ls acusés d'heretges? Sovint els acusats han fet lloances als luterans o han atacat la jerarquia eclesiàstica, més que acusacions de contingut doctrinal: "*que los luteranos no merecían ser quemados*", "*que mejor ayunaban los luteranos que los católicos*", "*que los verdaderos clérigos eran los huganaus*", "*el Papa no se curaba sino de hacer castillos y de tener torres y putear y tener mujeres, que en tiempo de San Pedro no se vivía así*".

I igualment, les burles a la imatge de Déu i al crucifix o les blasfèmies eren tractades com a actes herètics. La sentència més comuna per a aquests crims religiosos és la reclusió d'un a dos anys en un monestir on són instruïts en la fe catòlica o multes econòmiques per a les afirmacions que atemptaven contra l'Església i el Papa.

Fruit de la duresa en la lluita antireformista de Felip II, els acusats de Protestantisme decauen a partir de 1570, perquè amaguen la seva fe. Però tornen créixer de 1590 a 1600, ja que de 1585 a 1590 és quan hi ha més immigració i més atacs dels bandolers hugonots als Pirineus. De 1600 a 1700, hi ha un canvi de direcció: la persecució se

centra en l'heretgia moral, és a dit, en la bruixeria i els delictes sexuals (sodomia, bestialisme, sol·licitació). I en aquests casos els francesos també reben de valent. Efectivament, els francesos són també els més acusats de sodomia (predominantment urbana) i bestialisme (de caràcter rural). I de bigàmia: el 46,5% dels bigams a Catalunya eren francesos i al·legaven en defensa que algú els havia dit que la primera dona (francesa) havia mort al seu país d'origen. Evidentment era una excusa per evitar un càstig temible.

Després de 1686, quan es revoca l'Edicte de Nantes i se suprimeix la llibertat religiosa a França, molts hugonots fugen als països protestants; alguns, però, van arribar també a Catalunya. Fruit de la preocupació malaltissa del Sant Ofici, hi va haver l'ordre de la Suprema de fer una inspecció parròquia a parròquia a tot el Principat. Però, segons els resultats de l'escrutini, no hi havia protestants, cosa absolutament falsa. El Sant Ofici havia perdut l'eficàcia de desemascarar-los.

Escena d'una tortura feta per la Inquisició espanyola

ELS OCCITANS IMMIGRATS,
NIU DE LA DELINQUÈNCIA I DEL BANDOLERISME?

El protestantisme violent era exercit pels grups de bandits hugonots que al darrer terç del segle XVI habitaven en terres pirinenques o prepirinenques de França. L'objectiu d'aquestes bandes, que assolaven el sud del país veí, no era estendre la fe protestant a Catalunya, sinó saquejar el territori per apropiar-se de queviures, municions i estris bèl·lics, i continuar la guerra de religió a França. El seu radi d'acció és als Pirineus i als Prepirineus (Pallars, Andorra, Alt Urgell, Cerdanya, Solsonès, nord del Berguedà) –de vegades fins i tot més endins– on assetjaven pobles, viles i masos. La frontera dels Pirineus era un indret ideal no solament per a aquests actes delictius: per sobreviure, es dedicaven també al mercat negre de pólvora, carn, blat i principalment cavalls.

El bandoler hugonot, a cavall del pillatge i les reivindicacions política, econòmica i social és el prototipus delictiu contra el qual lluita el Sant Ofici, però sense reeixir-hi, perquè els mateixos funcionaris del Sant Ofici van ésser corruptes i es van beneficiar dels seus negocis bruts. Per evitar l'entrada del protestantisme agressiu, els inquisidors

van controlar la frontera amb el suport de les forces civils i militars. Però la manca de mitjans i els recursos de què disposaven els bandolers i contrabandistes hugonots per fugir van fer que tots els intents de caçar-los fossin infructuosos. A més, els bandits hugonots compten amb un altre trumfo: els bandolers catalans. Efectivament, de tant en tant els bandolers locals i els hugonots tot sovint actuaven plegats assaltant les diligències reials carregades de monedes d'or o d'argent, entre Lleida i Barcelona, ciutat on embarcaven amb destinació a Gènova.

En aquesta Catalunya d'entre el darrer terç del segle XVI i el primer del XVII és un niu de bandits que fan la vida difícil als funcionaris del rei castellà. Tradicionalment, hom considerava que molts d'ells eren d'origen gascó, o en general occità. Un exemple d'aquesta relació generalitzada entre els immigrants i el bandolerisme resta clara en aquest extret d'un document de 1559 de l'arxiu municipal d'Igualada que aclareix qui són els criminals d'aquesta manera: *Quadrilles de gascons y altra gent de mala vida*. També l'escriptor castellà Quevedo, parlant dels bandolers catalans, diu el següent: “*cuyo número es el mayor y más bien armado, el grueso de ellos gabachos y gascones, y herejes y delincuentes del Lengüadoc*”. Tan ben armats eren que l'exèrcit reial poc hi podia fer; per això, en 1615, parlant dels bandolers, el bisbe de Vic informa el rei que “*los bandidos son más señores de la tierra que el Rey [...] Hay entre ellos muchos herejes de Francia que van sembrando sus errores y tememos todos una nueva secta en la tierra*”. Fins i tot hi ha un proverbi occità que ens mostra bé el concepte que els mateixos occitans tenien del gascons i els alvernyesos, aquests dos molt freqüents entre els immigrants occitans a Catalunya: “*Gascon lairon, Auvernhas son companhon*” [Gascó lladre, alvernyès el seu company] (1).

Quina és l'explicació d'aquesta relació entre la delinqüència i els immigrants? En general, es pot dir que la joventut desesperada, pobra i marginada, d'origen immigrant o no, és el brou de cultiu per a la delinqüència. Molts d'homes joves solters hi cauen, d'altres saben o poden resistir-hi i se'n surten. De casos de delinqüència on hi ha algun francès n'hi ha molts, com també en molts hi havia població local, en una època en què hi devia haver un col·lapse d'immigrants. Un exemple dels problemes que causaven alguns d'ells és de 1593, a Vic, on alguns immigrants indigents robaven vinyes, els

sarments i els arbres fruiters.

Segons l'historiador Jaume Codina, un dels factors que contribueix a la marginalització d'una part dels joves immigrants, a més dels econòmics i culturals, és el nombre exageradament elevat d'immigrants de sexe masculí –per exemple, el 1601, a Sant Boi de Llobregat, la sex-ràtio és d'1,7 homes per cada dona–, perquè aquest fet desequilibra perillosament la ràtio de masculinitat i el fet de quedar solter potser empeny més fàcilment a la delinqüència. Aquest desequilibri va contribuir a alimentar la psicosis entre la població femenina ja que les violacions eren freqüents, fins i tot al mig d'un camí.

(1)FONT: *Inventaire alphabétique des proverbes du Languedoc* [Manuscrit 1378 (biblioteca de Nimes), fons d'Aubais., corr. amb el Manuscrit de París, any 1651, Oeuvres de Rulman, tom III, 1627]

Representació del bandoler osonenc Perot Rocaguinarda (que no era d'origen occità)

VISIÓ NEGATIVA QUE ES TÉ DEL FRANCÈS

L'estranger sempre és vist com un ésser estrany, amb costums ben diferents dels nostres, i això sovint genera sospites i incomprensió. Hi contribueix, és clar, la seva situació irregular, poc estable, tant econòmica com personal, el desarrelament, les males companyies i el maltractament de la població nadiua. Tot això fa que els immigrants o els seus descendents tinguin molts més números de caure en la delinqüència que una persona del país. És molt fàcil, llavors, culpar els nousvinguts de ser els portadors de tots els mals (malalties, epidèmies, heretgies i crisis). Això és el que els va passar als ciutadans francesos a Catalunya. Als segles XVI i XVII, dels francesos se'n té una mala imatge i se'ls tem. En general, es crea un mite del francès, el de l'heretge, bandoler, contrabandista, dolent, traïdor, de poca paraula, poc fiable i sàtir. Per què?

Primer, perquè la major part dels francesos que arriben a Catalunya fugen de la pobresa, i com a immigrants acabats d'arribar viuen en una situació irregular. Solament una minoria, els més desafortunats o els més pobres, cau en la delinqüència (lladres de camí ral, companyies de bandolers autòtones, etc.) per sobreviure. Solen ésser els mateixos treballadors temporers al Delta del Llobregat i els indigents de Vic, gent pobra i poc fiable. Segon, hi ha bandits hugonots que entren al nord de Catalunya (Pallars, Alt Urgell, Cerdanya, Solsonès, Berguedà, Empordà, Ripollès, Osona, Garrotxa, Pla de l'Estany) a saquejar. Tercer motiu, se'ls tem perquè poden portar la mala llavor de la religió protestant, de l'heretgia. Però, en realitat, són una minoria, i això se n'adona ben aviat la població que els tracta. A més, hi ha superstició: moltes dones solitàries, estranyes i pobres (moltes d'elles d'origen francès) són acusades de bruixes i són cremades. Quart motiu, les ràtzies, els pillatges i els establiments i abusos de l'exèrcit francès (violacions, pillatges, incendis...), sobretot al nord-est de Catalunya. I cinquè i darrer motiu, la competència dels productes francesos amb els propis.

Per tot plegat, és normal que es desconfiés del francès, que fins es formés la creença que tot el que venia de França no podia ésser gaire bo. Però, segur que no es tenia la mateixa visió del francès ben establert, del qui fa temps que viu en la població i més encara si és maridat amb una dona catalana, que coneix la nostra llengua i els nostres costums que

treballa com nosaltres, que la del francès vagabund o del soldat d'un exèrcit invasor (violador, devastador, destructor, abusador), dels bandits hugonots (de diferent religió), o dels comerciants que concorren amb els d'aquí. O fins i tot amb el funcionari reial qui no té escrúpols amb la població local.

Sovint en les festes més tradicionals hi resten detalls, minúsculs, de coses i fets del passat. I bé ens podríem demanar què n'ha restat en les nostres tradicions del treballador francès? Segons el *Costumari Amades* (vol. II; pàg. 31-32), entre els personatges que formen la comparsa de Carnaval solen haver-hi gents d'oficis, generalment obrers del metall, com els ferrers, calderers, esmolets, etc.. Aquests obrers són els qui van més bruts i espellingats, i fan més renou, acompanyats de la seva dona i d'un aprenent. Fan una escena còmica en la qual figuren treballar i acostuma ser la part més divertida de tot el conjunt. Són persones estranyes, parlen enxampurrat i no semblen ésser de la mateixa gent que la resta de llurs companys. Són els esmolets de les mascarades del Ripollès i de les Fonts del Llobregat, i el calderer de la *Llordella* de Torà. Els oficis que exerceixen, la visió negativa que se'n té i el fet de parlar malament ens haurien de fer pensar que originalment aquests personatges eren la recreació dels treballadors d'origen francès que van arribar en massa als segles XVI i XVII. I és justament d'aquesta època que arrenquen moltes de les festes i tradicions actuals.

Un altre exemple de la visió negativa del gavatx ens la forneix, el ball d'en Serrallonga del veïnat de Surroca, al Ripollès, que també es feia per Carnestoltes. En aquest cas, un dels personatges, el gavatx, era un esmolet acompanyat d'un aprenent, i també apareixia al ball del Barber del Cadí. Alguna relació amb el gavatx deu tenir l'antiga creença, avui perduda o oblidada, de molts pobles pirinencs o prepirinencs, que hom tenia dels treballadors del metall. Se'ls tenia per gents estranyes del país, pertanyents a races inferiors, que venien de qui sap on, sovint amb un accent no català.

Des d'un altre punt de vista, aquest cop el meteorològic, la percepció que es té dels veïns septentrionals és la mateixa. Per què, si no, un vent rúfol i desagradable, com la tramuntana, que ve justament del nord, ha estat anomenat en diverses zones de l'Empordà amb els noms de Joan Gavatx, Maria Gavatxa, Don Joan de Narbona, Joan

Francès, Jan de França (2), Maria de França, o simplement Gavatxa o Francesa? (1)

NOTES:

(1)

Al volum V del Costumari Català, de Joan Amades, (pàg. 75), ens diu que a l'Alt Empordà la tramuntana s'anomena:

- 1· A Cadaqués, Don Joan de Narbona;
- 2· A la Jonquera, en Joan Gavatx;
- 3· A Castelló d'Empúries, Roses i d'altres poblacions de la badia de Roses, en Joan Francès;
- 4· I a d'altres indrets de l'Alt Empordà i del Baix Empordà, Maria de França, Maria Gavatxa, Gavatxa i Francesa.

(2)

A l'entrada 'jan' del DCVB, es troba que al Rosselló se l'anomena en Jan de França.

D'altra banda, sembla també que el mot *jan*, aplicat als estrangers, podria fer referència als francesos i no pas amb bones intencions. El trobem al Volum IV (pag. 254) del Costumari de Joan Amades quan se'ns diu: "*També hom acudia a sant Joan perquè guardés de les males intencions i dels enganys dels jans, és a dir, dels estrangers, forasters i gents estranyes als nostres costums que no creuen en Déu tal com nosaltres i són generalment tramposos i embollicaires*".

Que potser es refereix als francesos, de mala fama, potser immerescuda? Una hipòtesi que reforçaria aquesta tesi seria que *jan* sona com el nom personal Jan en occità (o semblant al Jean francès) i que sovint els noms propis s'apliquen al noms comuns de la mateixa manera que als musulmans se'ls anomena popularment Mohammed, els alemanys Hans o Fritz, etcètera. I una segona qüestió és que quan es diu "que no creuen en Déu tal com nosaltres", es refereix potser als hugonots? En tot cas, és improbable

que es parli dels jueus o dels musulmans.

Observem, a més, que si cerquem el mot 'jan' al DCVB, se'ns diu que aquesta paraula té dos significats:

1· Soldat o mariner anglès (viu a Menorca); 2· Estranger (viu a Eivissa).

L'etimologia de 'jan' podria ésser probablement de l'anglès John o del francès Jean, nom freqüent entre els soldats i mariners que capllevaven per Menorca durant els segles XVIII i XIX. Però tenint en compte que el text anterior ve de Catalunya és més que probable que l'ús de 'jan' aplicat als estrangers tingués als ss. XVII i XVIII una extensió geogràfica més gran que la trobada al DCVB.

UNA EMPREMPTA OCCITANA EN L' APEL·LATIU *PESCALLUNA*

Pescalluna/Pescaluna és un sobrenom donat tant a Catalunya com a Occitània. No se sap si és una coincidència, però tenint en compte la forta immigració occitana a casa nostra als segles XVI i XVII ens podem demanar si no és possible que el sobrenom viatgés de nord a sud amb l'arribada dels immigrants ultrapirinencs.

A Occitània, s'aplica als habitants de la vila de Lunel, al departament de l'Hérault (en occità, Erau). Segons la llegenda local, es diu que en temps antics els perseverants lunelesos cada nit assajaven de pescar la lluna. Sense reeixir-hi, és clar. A més, el mot occità 'pescaluna' ha passat d'ésser el sobrenom dels habitants de Lunel a ésser un nom comú que s'utilitza per descriure una persona llunàtica i una mica tanoca.

A Catalunya, l'apel·latiu *Pescalluna* s'aplica satíricament tant als habitants de Torelló (Osona), com als de Ventalló (Baix Empordà) i de Sant Feliu de Pallerols (Garrotxa). En les dues localitats gironines, la llegenda conta que els habitants d'aquests dos pobles volien pescar la lluna del riu amb un cove. Per contra, a Torelló l'explicació popular del renom és lleugerament diferent: en una nit de lluna clara, els torellonencs veieren la lluna reflectida dins el riu (o dins un rec profund, segons d'altres versions), i no sabent què era, decidiren pescar-la; enganxaren l'ham en algun relleu del sòl del riu, i estiraren amb tanta força que la corda es trencà i tots caigueren d'esquena. Quan veieren la lluna al cel, cregueren que hi havia anat a parar de tan fort que havien estirat.

FONT: Diccionari Català-Valencià-Balear (BDC, XVIII, 252-253)

APORTACIÓ ANTROPONÍMICA DELS IMMIGRATS OCCITANS

Per força, tota la gent vinguda d'ultraPirineus havia de donar nous cognoms a la població. Cal dir, però, que a la Catalunya medieval ja hi havia cognoms occitans – potser fruit de petites immigracions anteriors al segle XV. A més, una gran part dels cognoms catalans o occitans eren coincidents, sense esmentar els possibles canvis de cognom, puix que com se sap els immigrants sempre tendeixen a menysprear el que és seu i assagen d'assimilar el que és del país on s'estableixen (una mena de pudor o de vergonya d'ésser identificat com a estranger). Per exemple, un home amb el cognom Montesquieu a França passava a Montesquiu a Catalunya.

De vegades l'adaptació fa que hi hagi més canvis, per exemple, de l'immigrant Gibert Rossejach els seus descendents en prengueren el nom Gavert (deformació de Gibert) com a cognom.

Tret d'una minoria de casos, la majoria dels cognoms occitans eren paral·lels als cognoms catalans actuals (Anglada, Bonet, Creus, Riu, Duran, Font, Planes, Ribera, Serra, Montagut, Boïgues...).

Consultant el llibre *Els llinatges catalans*, de Francesc de Borja Moll, he confeccionat una llista de cognoms occitans i francesos que fins ara he recollit i que no són paral·lels als catalans. Vet-la aquí:

Cognoms occitans

Adalbert, Adellac(h) (oc. Adeillac, ve del gal·loromà Atiliacus (Atilius)), Aimarac(h)/Aymarac(h) (variant d'Eimeric), Aixac(h) (Aissac), Alart, Albinyac (Aubignac), Albiac(h)/Aubiac(h)/Obiac(h) (Albiac, poble d'Occitània), Aliart, Al·lès (habitant d'Arles, deformació d'Arlès, fr. Arle), Amades (vilatge occità Amadas (Lombes)), Arbona (de mala interpretació de Narbona = N'arbona), Arbonès/Arbolès (de mala interpretació de Narbonès = N'arbonès), Ares, Armajac(h)(s), Armanyà/Armanyac (oc. Armanhac, fr. Armagnac), Aruhenach, Aubert, Auberni/Alberni (Albèrnia), Aubieres, Avinyó (oc. Avignon, fr. Avignon), Auriachs/Oriac(h), Oliach/Uriac(h) (llinatge català del ss. XIV i XV; vila d'Auriac),

Ballach/Bellach (Bellac, vila occitana), Ballart, Balsach, Banac(h)/Benac(h)/Banachs (localitat occitana de Benac), Baradat, Barnach (Bernac), Barriac(h) (Barriac; ve del nom personal llatí Barrius), Bartra/Barthe (ve de l'occità 'barta'), Bartrés (fr. Barthez), Bascú/Basco (possiblement prové de l'occità 'basco', bé que el cognom es trobi sota la forma de Bascou, que significa base), Bassac(h)s/Bassat, Baudrich/Baudruch, Blasi (en català Blai), Benbassat, Beuló/Bauló (cognom tolosà), Biern (fr. Béarn), Biarnès, Bigorra, Bigordà (nadiu de Bigorra), Bordonau (significa 'borda nova'), Borjach, Briançó, Brustenga, Buixaus (oc. Buissau), Bussac (Boussac), Cabanac(h) (oc. Cavanac), Cabanyac (oc. Cavagnac), Cabot (oc. Cabot), Cabrol (oc. Cabrol), Cadanet (oc. Cadenet, cognom i topònim del Vaucluse), Cadillac (fr. Cadillac, oc. Cadilhac)), Caixac (vila Queyssac), Callau (occità 'calhau'; còdol), Cambó (oc. Cambon), Campeny, Caparà (del gascó Caperan (capellà)), Carcassona, Carsí (fr. Quercy), Clarmont/Claramunt (oc. Clarmont, fr. Clermont-Ferrand), Cararac(h) (a la Plana de Vic existeix el mas Cararac, el nom del qual apareix documentat des de l'any 1000 amb la forma *Caresag*; segons Francesc de Borja Moll, ve de Charisiacum, del nom grec Charisius), Cardellac(h) (oc. Cardelhaç, fr. Cardeillac), Cassart (oc. i fr. Cassart), Casterà (cognom gascó que vol dir 'castellà'), Causac(h)s, Caujac(h)s (Caudiacus), Caus (del provençal 'caus', 'calb'), Cistac(h)/Sistacs (ve de Cestiacum; Cestius), Clanyac(h) (de Claniacus, del gentilici llatí Clanius), Clairac(h)/Clariac(h) (de Clariacus), Codinach(s) (de Cotinacus, derivat del nom personal llatí Cotinus), Coderc(h)/Codert (Coderc), Comangés/Comenge/Comenges/Cominges, Comba, Comballer (de Comba Vallier), Combelles, Combes, Comet, Condom, Cossac/Cusachs/Cursac(h) (Cursac; de Curtiacus, del cognom llatí Curtius), Cotxarrera, Creixach (oc. Crayssac), Criach, Cruzat/Crusat (oc. Crozat), Cu(i)xart/Cruixart/Goixart (fr. Couchard), Cuscó, Cusinyach, Damisach, Danyach/Dunyac(h) (d'Uniac o bé de Duniacus o Donniacus, gentilicis cèltics (derivats potser del nom cèltic Donnius?); localitat francesa), Delfau/Dalfau (oc. Delfau; 'del faig'), De l'Ort/Delort, Deugarsí, Esclasans (cognom occità 'Esclassan'), Espachs, Espallac (vilatge, fr. Espeillac), Estival, Faura ('faura' significava ferrer, com el català fabra), Florejac(h)s (cognom llatí Floridius), Floriac (Floirac; de Floriacus, derivat cèltic del cognom llatí Florus), Foixenc, Francès, Frisach, Fullac(h)/Fullat, Gaixac (oc. Gaissac), Gabarrou/Garrabou (fr. Garrabon), Gallach(s), Gallard/Gallart, Garrel(l) (oc. Garrel), Garrós (occità i francès Garros; lloc de Haute Garonne), Gas, Gasc(h), Guasch, Gosch, Gasca, Gascó, Gausà/Gausach/Gaussach/Gausiach/Gauxachs (topònim, fr. Gausac), Gavaldà, Gavanyac(h), Girbau (Girbaut, Girbaud), Giraut (Giraut, Giraud), Gubau, Gulart, Gorbs, Gramont, Granollachs (oc. 'Granolhaç', fr. 'Granouillac'), Granyó (fr. 'Gragnon', antic occità 'granhon' (=gra de raïm, pinyol d'oliva)), Guasp/Gosp, Jaques, Juliach(s), Labeyre/Lapeyre (oc. Lapeira), La Comba, La Dama, Lagarda (oc. Lagarda; fr. Lagarde), Lairet, Laporta/Laporte, Laran, Llaudet (del gascó 'l'audet', l'ocell),

Llemosí/Llamosí, Llimotges/Limoges, Llorac(h), Llussach, Lostau (oc. L'ostau; la casa), Manyac(h), Maranges, Marcet (cognom gascó que significa Marcel), Marfany (oc. Marfanh), Marinyac(h), Marot, Marsillac(h), Marsinyac(h), Maseres/Maseras (cognom occità amb grafia francesa 'Mazère, Mézières'), Massac(h)s/Masachs (Marsac, Massac), Massat(s) (topònim de l'Ariège, Massat), Merlat (cognom, Merlat), Miralpeix/Mirapeix (oc. Mirapeis, fr. Mirepoix), Moixac/Muxach (oc. Moissac, fr. Moissac), Moixet (oc, Moisset, fr. Mouysset), Moixinac/Muxinac(h), Monl(l)au (fr. Montlaur, Montlahuc), Montguilló/Montguió (topònim i cognom, Monguillot), Montpellier, Muixart/Muchart, Muntanyac(h), Mussac/Musac/Musachs (vila; Moissac o Moussac), Naqué (cognom Naquet), Narbona, Narbonès (vila occitana), Neac, Pallac(h) (oc. Palhac), Pàmies (vila occitana), Parrella (tot i que en el llibre 'Els llinatges catalans, Francesc de B. Moll ens diu que és derivat de 'Parra'), Patxot/Pitxot (occità 'pechot, pichot', petitó), Payrot (Pairot/Peyrot), Payrolet, Payrí, Pegullà (oc. Pegullan), Peiris, Peiró/Pairó/Payró, Perxac(h)/Perxachs, (de Persiacus, derivat cèltic del nom personal llatí Persius), Peytaví/Peytoví, Pietx (de l'occità 'puech'), Provençal/Proençal, Puey/Poey, Reixac(h)/Raxac(h)/Reixart/Reixat, Rellachs (llinatge català documentat en l'any 1655 segons el Diccionari Aguiló; vilatge, Reillac), Rocafull (fr. Roquefeuil), Rocamador, Rodergas (oc. Rodergue, fr. Rouergue), Rodés (fr. Rodez), Romanyac (Romagnac, poble d'Occitània), Rossejach, Ros(s)inac(h), Rufac(h)/Rufart/Rufat, Sabartès/Sabartés (comarca occitana; oc. Sabartès, fr. Sabarthès), Salissacs/Salisachs, Salrac(h) (vila occitana de 'Sarlat'), Salacrú/Salicrú/Salicrup/Salacruch/Salacruts/Salitruch/Salitruchs (fr. 'Salacrou, Salacroux, Salacroup'), Samaranch (fr. Samaran), Santanach/Santenach (vila occitana Sentenac), Sansí (deformació de Sant Circ, vila occitana; en francès Saint Cirque), Santponç/Sampons (oc. Sant Ponç / fr. Saint Pons), Sarlat (vila de Sarlat), Saurinyac/Serinyac(h)/Surinyac(h)(s) (Solignac, vilatge de Lombes; o bé de Sereniacus, gentilici derivat de Serenus), Sentís (potser de l'occità Sant Tirs; fr. Saint Tirs), Serrancolí (del gascó Sarrancolin, al departament Hauts Pyrénées), Senach/Senachs (vilatge i cognom Cenac), Seraut, Sillach (vila de Silhac), Simorra (fr. Simorre; vila), Sisteró (ciutat, oc. Sisteron), Subies/Subias (Soubies), Subí/Subies/Subias (nom de diversos pobles de la Dordonya i dels Alts Pirineus), Subirac(h)s/Subirats/Soberats, Tarascó (oc. Tarascon), Tarrida/Tarridas, Toldrà/Tolzà/Tolrà/Talusà/Tolsà/Torlà, Tolosà, Toló (fr. Toulon), Tolosa (fr. Toulouse), Toto(s)saus/Tutusaus (occità 'tot o saups'), Tusquet/Tusquets, Tuixans/Duixans (vila de Tuchan), Tulla (oc. Tula, fr. Tulle), Uriach (vila; oc. Auriac), Usac(h)/Uzac (Uzac; localitat occitana desapareguda), Vadriachs/Vidriachs, Ventanachs, Verdolac, Vintró (topònim occità Lo Vintró, fr. Le Vintrou), Vivern, Xalabarder, Xalma (fr. Chaulme), Xalmeta/Xumetra (deformació de Chalmeta/Chalmette/Chaumette; cognom llemosí), Xambó, Xirinac(h)s (sembla una deformació de Serinyacs).

Cognoms francesos

Aché/Atxé (fr. Apchier), Aiats/Ayat(s)/Aiat/Ayachs/Aiac(h) (cognom fr. Ajas; ve d'Adius +-acus), Arqueis (d'), Arxé (fr. Archier), Ausió (fr. Auzillon), Bacardí/Bacardit (fr. Bacardy), Balet (fr. Valet), Balot (fr. Ballot), Balué (fr. Baluhet), Baraut/Barral/Barrau/Beralt, Barbey (fr. Barbey), Bardolet/Bardalet (fr. Bardollet o Bardoulet), Barney (fr. Bernay), Bayés (fr. Bayeux; vila normanda), Belabre (fr. 'bel arbre'), Blanchart/Blanxart (fr. Blanchard), Bodria (fr. Baudri), Bonay (fr. Bounaix), Boné (fr. Bonnet; i possiblement molts Bonet), Borbonet (diminutiu de Bourbon), Borguny/Burguny, Borgunyó/Bargunyó (fr. Bourguignon), Borrau (fr. Bourreau), Borsot (fr. Boursault), Botey (fr. Bouteille), Boxó (fr. Buysson), Bretons, Bricall (fr. Bricault), Brill/Brillas (fr. Brill), Bros, Brotó/Brotons (fr. Broton), Boixareu/Buixareu (fr. Boisselier), Bussó (fr. Busson, Buisson), Budó (fr. Boudon), Buireu (fr. Boileau), Cahué/Cahuet(s) (fr. Cahouet/Cahuet), Camardons (fr. Camardon), Carrau (fr. Carraud), Catarineu (fr. Cathelineau), Causà (fr. Causard), Clanxet (fr. Clanchet), Claus, Clerch (fr. Clerc), Colbert/Culbert (fr. Colbert), Coli, Coixet/Cotchet (fr. Cochet), Cucart (fr. Cocard/Coquard), Dantí (fr. Dantin), Darnís (fr. Dernis), Dauné/Dauner/Daunert (fr. Daunay), Daura (fr. Daure), Daurella (fr. Daurelle), Daurí (fr. Daury), Dausà/Daussà (fr. Daussat), Dauset (fr. Dausset), Delfó/Dalfó/Duffau/Dufaut (fr. Delfaud / Duffaud; 'del faig'), Delàs, Delort, Dexeus (fr. Desjeux), Donadiu (deformació del francès Donnedieu), Donyau (de Duneau; localitat francesa), Druguet, Duclos (fr. Duclos), Felisard (fr. Felisard), Filló (fr. Fillon), Foret (fr. Forêt), Gaixet (fr. Gachet), Garantó (fr. Garanton), Garçon, Gardí (fr. Gardin), Gardó (fr. Gardon), Gassó (fr. Garçon), Gassot (fr. Gassot), Gelonch/Jolonch (fr. Gelon), Genson (fr. Genson), Gestí (fr. Gestin), Girvés/Girbés (fr. Gervais), Gobianes/Gubianes (fr. Gogian), Granyer/Grinyé (fr. Granier), Grinyó (fr. Grignon), Guichard/Guixart (fr. Guichard), Guillé (fr. Guillet), Guillot/Guilló (fr. Guillot/Guillon), Guitet (fr. Guitet), Guitó (fr. Guiton), Gulart/Golart (fr. Goulard), Gurí (fr. Goury/Gorin), Gusart (fr. Goussard), Gussi (fr. Goussin), Gussó (fr. Gousson), Jolí (fr. Joly), Jounou (fr. Jounoud?), Juandó (fr. Jouandon), Juliench (fr. Julien), Laforet (fr. Laforêt, 'la forêt'), Latrilla (fr. Latreille), Laporte (fr. Laporte), Macau (fr. Macaud), Malaret (cognom francès Malaret), Mariatge (fr. Mariage), Marigó/Marigot (fr. Mérigot), Marquilles (fr. Marquilliés), Martó (fr. Marton), Matilló (fr. Matillon), Maurí (fr. Maury), Mialet (fr. Mialet), Monet (fr. Monet), Montjolí (fr. Montjoly), Moreu (fr. Moreau), Oslé (fr.

Osselet), Pacareu/Pacreu (fr. Pâquereau), Palet (fr. Palet), Parcet/Parxet (fr. Parcet, Parchet), Parrot (fr. Perrot), Pascó (fr. Pascon/Pascot), Pascuet/Pasquet (fr. Pasquet), Paulet (Paulet), Pa(i)xau (fr. Péchaud, Pachau, Pacheau), Peray (fr. Péray), Peytaví/Peytoví (oc. Peitavin, fr. Poitevin), Picard/Picart (fr. Picard), Pitart/Pitarch/Pitarchs (fr. Pitard), Planxart (fr. Planchard), Pompidó (fr. Pompidou), Potau (fr. Poteau), Puixeu (fr. Puiseux), Quillet/Quitllet (fr. Quillet), Rafí (fr. Raffy), Rallé (fr. Raillet), Ralló/Raió/Rayó (fr. Raillon), Recolta/Ragolta (fr. 'récolte'), Rixart (Richard), Rosset/Roset (fr. Rousset), Ruaix/Roaix, Salgot/Serigó (fr. Saligot), Samsó/Samsot/Sansó (fr. Samsot/Samson), Santonja (fr. Saintonge), Sarlí/Sorlí (fr. Serlin), Saumet (fr. Saumet/Saulmet/Salmet), Sauter (fr. Sautel/Sautier), Suquet (fr. Souquet), Surís (fr. Souris), Taixé/Tatché/Tatjé (fr. Taché; tacat, marcat), Tallardà (fr. Taillard), Terri/Terris (fr. Terry/Thierry), Testar(d)/Testart (fr. Testard, Têtard), Tibaut (de Tibaud; en català és Tibau/Tubau), Tilló/Titlló (fr. Tillon/Tillot; derivats de 'til', tell), Toneu/Tuneu (fr. Tonneau), Tribó (fr. Tribot, Tribut), Trilla/Trilles/Tries/Tria (possible Treille), Trinxant (fr. Tranchant), Volart/Volard (fr. Volard), Xacbert (fr. Jacobert), Xafart (fr. Chaffard), Xalant (fr. Chaland), Xalderó/Xaudaró (fr. Chaudron), Xampanè (del mot "champenois"), Xampeny (paral·lel a Campeny), Xapella (fr. Chapelle), Xarlada (Charlade?), Xarles/Xarlas/Xarla (fr. Charles), Xarlet (fr. Charlet), Xarló (fr. Charlot), Xarrié (Charrier?), Xaudiera (fr. Chaudière), Xena (fr. Chêne), Xilleron (Chilleron?).

Cognoms occitans a Catalunya

Molts dels cognoms d'origen occità són sovint idèntics als catalans; l'única diferència és l'ortografia, francisada, o la morfologia. Tanmateix, n'hi ha alguns que són clarament diferents o ens mostren el seu origen ultrapirineu segons aquestes característiques:

- 1· Cognoms que ens indiquen l'origen geogràfic de l'immigrat
- 2· Cognoms terminats en -AC
- 3· Cognoms amb l'article fusionat

1) Gentilici, Origen, ciutat o vila occitana

Albinyac (Aubignac), Albiach (Albiac, poble d'Occitània), Al·lès (habitant d'Arles, deformació d'Arlès, fr. Arle), Amades (vilatge occità Amadas (Lombes)), Arbona (de

mala interpretació de Narbona = N'arbona), Arbonès/Arbolès (mala interpretació de Narbonès = N'arbonès), Armanyà/Armanyac, Aubieres, Avinyó, Auriachs (llinatge català del ss. XIV i XV; vila Auriac), Ballach/Bellach (Bellac, vila occitana), Balsach, Barriach (Barriac), Barnach (Bernac), Banac/Benac/Benach/Banachs (localitat Benac), Biern, Biarnès, Bigorra, Bigordà ('nadiu de Bigorra'), Bassach(s)/Bassat, Borjach, Bussac (fr. Boussac), Carcassona, Carsí (fr. Quercy, oc. Carcí), Clermont (fr. Clermont-Ferrand, oc. Clarment), Cabanyac (Cavagnac), Cadillach (fr. Cadillac), Caixac (vila de Queyssac), Cararac, Cardellac(h), Codinac(h)(s), Condom, Cossac/Cusac(h)s, Creixach (fr. Crayssac), Cusinyach, Danyach, Duniac, Espallac (vilatge Espeillac), Florejac, Floriac (Floirac), Foix, Foixenc, Francès, Gaixac, Gallach (oc. Galhac, fr. Gaillac), Gas/Gasc(h)/Guasch/Gosch, Gasca, Gascó, Gavaldà, Lió, Lamota (vila occitana, fr. Lamotte), Llemosí/Llamosí, Llimós (oc. Limós, fr. Limoux; vila), Llordacs (castell de Llordac a Andorra), Llunell (vila de Lunel), Manyac (oc. Manhac, fr. Magnac), Miserach(s)/Masarach (fr. Mazeirac), Marsillac (Marcillac, poble d'Occitània), Massac(h)s/Masachs (topònims Marsac, Massac), Marsella, Marsellès, Millau, Miralpeix/Mirapeix (fr. Mirepoix), Miravall(s) (oc. Miraval), Montpeller, Moixac/Muxach/Mussac/Musac (vila; Moissac), Narbona, Narbonès, Orteu (vila occitana; fr. Othez), Pallac(h)/Piulats/Piulachs (Pauliat/Pauilhac), Pàmies (vila occitana), Pegullà (fr. Pegullan), Peytaví/Peytoví, Provençal/Proençal, Rellachs (llinatge català documentat en l'any 1655 segons el Diccionari Aguiló; (vilatge) Reillac), Romanyac (oc. Romanhac, fr. Romagnac, poble d'Occitània), Rossejach, Sabartès (comarca occitana; oc. Sabartès, fr. Sabarthès), Salisachs, Salrach, Samaranch (fr. Samaran), Santanach/Santenach (vila occitana Sentenac), Sansí (deformació de Sant Circ, vila occitana; en francès Saint Cirque), Santponç/Sampons (oc. Sant Ponç / fr. Saint Pons) Sarlat (Sarlat; poble), Saurinyac(h)/Surinyac(h)(s)/Xirinac(h)(s) (Solignac, vilatge de Lombes), Santanach/Santenach (vila occitana, Sentenac), Serrancolí (gascó Sarrancolin, al departament Hauts Pyrénées), Senach/Senachs (vilatge i cognom Cenac), Sillach (vila de Silhac), Simorra (oc. Simorra, fr. Simorre; vila), Sisteró (ciutat de Sisteron), Tarascó (oc. i fr. Tarascon), Tolosà/Toldrà/Tolzà/Tolrà, Toló (oc. Tolon, fr. Toulon), Tolosa, Tusquet/Tusquets, Tuixans (vila de Tuchan), Tulla (Tulle), Uriach (vila d'Auriac), Vintró (topònim occità Lo Vintró, fr. Le Vintrou).

2) Antropònim i topònim terminat en -AC

EL SUFIX -ACUS EN FRANCÈS

Els noms de lloc són molt més que això. De vegades, ens poden ajudar a conèixer més bé la història d'una zona. Per exemple, alguns indicis toponímics deixen suposar que a l'època romana una granja o una explotació agrícola existia en determinades terres. Aquests indicis en català són els topònims terminats en -à (Cornellà, Pompejà, etc.), que vénen d'un nom llatí terminat amb el sufix -ANUM (p. ex., CORNELIANUM > Cornellà). Amb el nom del propietari (Cornelius, en aquest cas) s'anomenaven les terres agrícoles i la granja que posseïa, i amb el pas del temps de vegades esdevenia una vila medieval que mantenia el mateix topònim de la vil·la romana inicial.

Això no sols passa en català, mes també en occità i en francès. En aquests casos, el sufix no era llatí, sinó celta (-ACUS), de manera que aquests noms del lloc terminen en -ac en occità i -ay, -ex, o -y en francès. Els noms de lloc acabats en -ac són molt freqüents al migdia francès. Aquest sufix té generalment una valor de pertinença, ve del sufix llatí -ACUM (al seu torn d'origen celta, -ACOS) que s'afegeix a un nom de persona llatí o gal. Alguns exemples:

Aurillac: Aureliacum [fundum]; la propietat d'Aurelius

Balsac (propietat de Bellicius)

Agnac (propietat d'Annius)

Espeyrac (propietat d'Exuperius)

Laissac (propietat de Laxaeus)

Marcillac, Marcilhac (propietat de Marcilius)

Paulhac, Pauliac, Paulhiac (propietat de Paullius)

Queyssac (propietat de Cassius)

Rouffiac (propietat de Rufius)

Serignac (propietat de Serennius)

Es pot censar al país llenguadocià algunes centenes de topònims que deuen el seu nom als antics propietaris romans o gals. En català, ens han arribat aquests antropònims a través dels diversos contingents d'occitans que han arribat a Catalunya des de l'edat mitjana fins al segle XVIII. Actualment hi ha els següents:

Albinyac (Aubignac), Albiach (Albiac, poble d'Occitània), Auriachs (l'inatge català del ss. XIV i XV; vila d'Auriac), Ballach/Bellach (Bellac, vila occitana), Balsach, Barriach (Barriac), Barnach (Bernac), Bassach(s) (Bassac és un municipi francès), Borjach (cognom Bourjac; Montégut-Bourjac, comuna francesa de l'Alta Garona), Bussac (fr. Boussac; hi ha les viles de Bussac-Forêt i Bussac-sur-Charente), Cabanyac (Cabagnac / Cavagnac), Cadillach (oc. Cadilhac, fr. Cadillac), Caixac (vila de Queyssac; cognom Caissac/Cayssac/Queissac), Cararac(h)/Carerac, Cardellach, Codinach(s), Cossac/Cusachs, Creixach (vila de Crayssac; cognom Craissac), Cusinyac(h), Danyach/Dunyach (cognoms Dagnac/Dougnac/Dugnac), Espallac (vilatge Espeillac), Florejacs, Floriac (Floirac), Gaixac (cognom Gaissac (Gard)), Manyac (Magnac), Miserach(s)/Masarach (Mazeirac), Marsillac (Marcillac, poble d'Occitània), Massac(h)s/Masachs (topònims Marsac, Massac), Moixac/Muxach/Mussac/Musac (vila de Moissac), Muntanyac (Montagnac), Pallac(h)/Piulats/Piulachs (Pauliat/Pauilhac), Reixac/Reixart/Reixat (fr. Raissac, Reissac, Rayssac), Rellachs (l'inatge català documentat en l'any 1655 segons el Diccionari Aguiló; vilatge de Reillac), Romanyac (Romagnac, poble d'Occitània), Rossejach, Salisachs, Salrach (possible deformació de 'Sarlat', actual Sarlat-la-Canéda), Santanach/Santenach (vila occitana, Sentenac), Saurinyach/Surinyach(s) (Solignac, vilatge de Lombes), Senach/Senachs (vilatge i cognom Cenac), Sillach (vila de Silhac), Uriach (vila d'Auriac).

3) Cognoms començats per l'article

En francès i en occità és freqüent trobar dins els cognoms l'article fusionat. Exemples:

Lejeune, Lemaire, Lechêne, Lecoq, Labelle, Lamy, Lebeau, Leblanc, Leblond, Lebrun, Lecourt, Ledoux, Lefort, Legendre, Legrand, Legris, Legros, Labbé, Langlois, Laborde, Lacombe, Lacoste, Lacour, Lacroix, Lafon, Lagarde, Lainé, Lallemand, Lamy, Laporte, Laroche, Lavigne, Lasserre, Launay, Laval, Le Bihan, Le Gall, Le Goff, Le Guen, Lebon, Lebreton, Leclerc(q), Lecomte, Leconte, Leduc, Lefort, Legendre, Legrand, Legros, Lacaille, Leboeuf, Leloup, Lescarbeau, Létourneau, Lelièvre, Lorient, Leleu,

Lelong, Lemaire, Loiseau, Leroy, Lepage, Lenoir, Lemoine, Lemâitre, Lemieux, Lesage, Lesourd, Letendre, Léveillé, Lefebvre, L'Écuyer, L'Évêque, Lafleur, Laforest, Laframboise, Lalande, Lapierre, Larivière, Laroche, Latour, Latulipe, Lavallée, Lavigne, Laviolette, Lachambre, etc.

En català antic es troben també alguns cognoms amb l'article derivat de IPSU, IPSA: Sacosta, Saplana, etc. Però no era gaire comú afegir-hi l'article derivat de ILLU / ILLA, per tant podem considerar que gran part d'aquests cognoms provenen de l'occità i en algun cas del francès, que és on realment és normal de trobar aquesta construcció i a més hi coincideixen. Cal remarcar que en català pràcticament no hi ha cap cognom que tingui l'article masculí, solament en tenim amb mots que prenen L', és a dir, els qui comencen en vocal o en hac muda. Vet-los aquí:

Labarta, Labat, Lamic, Laborda, Labòria (forma regional de 'la boira'), Lacambra, Lacasa, Lacavalleria, Lacoma, Lacomba, Lacort, Lacosta, Lacot, Lacreu, Ladevesa, Lafont, Lagarda (forma occitana de 'la guàrdia'), Lafita, Lalanda, Lamarca, Lamota, Lanau, Laplana, Lapeira/Lapeyre/Lapeyra/Lapera/Lapedra, Laporta/Laporte, Llaudet (del gascó 'l'audet', l'ocell), Lasplassas, Lavinya, Lostau (l'hostal, o bé 'la casa', si ho traduïm de l'occità), La Riu, Latorre, Lereu.

Amb preposició i article és encara menys corrent:

Delaiga, Delamata, Delclòs, Delcor, Delhom, Del(h)ort, Delshorts, Delmont, Delprat, Delpuig, Deltell.

Per contra, en francès i en occità és un tipus de morfologia antroponímica molt freqüent: *Deleau, Delhomme, Delamatte, Duclos, Dumont, Ducoeur, Del(h)ort, Desaulniers, Desnoyers, Desrosiers, Duchesne, Dupré (occità Delprat), Dupuis, Deschamps.*

TOPONÍMIA QUE HAN DEIXAT ELS OCCITANS

Una immigració tan continuada i en certs períodes tan forta ha hagut de deixar per força empremtes a la nostra toponímia. Vegeu-ne alguns exemples:

a· El topònim d'Ocata (el Maresme) ve del llac Leucata, al nord del Rosselló. Sembla que pescadors d'aquella zona es van establir al Maresme per continuar fent la seva activitat i van fundar una nova vila. L'evolució del nom és la següent: Leucata > Lucata > l'Ocata > Ocata

b· A Catalunya hi ha poblacions homònimes amb les occitanes o franceses: Briançó (Briançon), Verdú (Verdun), Avinyó (Avignon). D'altra banda, cal esmentar Sant Martí de Provençals, poblat segurament en època medieval per gent de la Provença.

c· Antoni Prat fou un immigrant occità que va fundar un hostal al camí de Vic a Olot el 1565, i segons sembla, la gent de la zona va començar a anomenar aquell hostal Can Toni Gros, perquè en Prat devia ésser un homenàs. Al voltant de l'hostal, hi va créixer un poble que, amb el pas dels anys, va mantenir el nom del mas: Cantonigròs.

L'ANTIGA IMMIGRACIÓ OCCITANA AVUI

Als nostres dies, és ben constatable que es no coneix encara prou bé les característiques d'aquest fenomen a Catalunya. Per això, amb aquest llibret, se n'ha volgut fer una mica de divulgació des de diferents punts de vista. Igualment, s'ha volgut deixar clar que, sense aquestes persones, el Principat no hauria pogut remuntar tan fàcilment la seva demografia delmada per les malalties i les guerres del segle XIV i XV. Gràcies a aquests treballadors ultrapirinencs, l'economia del país va millorar de manera substancial: hi va haver una gran diversificació productiva i una tal creixença agrícola que permeté afrontar els segles següents amb més fortalesa.

D'altra banda, no es pot tampoc negligir l'aportació cultural, del punt de vista lingüístic, gastronòmic, lúdic o artesanal, de tota aquesta gent establerta definitivament a un país tan semblant al seu. Una aportació tan malconeguda i incompleta encara de tots nosaltres que caldria *indagar*.

BIBLIOGRAFIA

Si esteu interessats a conèixer més detalls d'aquest fenomen demogràfic, històric i sociològic, us recomano la consultació dels llibres següents:

ALCOVER, Antoni Maria i MOLL, Francesc de Borja. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. (1930-1960)

AMADES, Joan. *Costumari Català*.

BADA, Joan. *La Inquisició a Catalunya (segles XII-XIX)*. Barcanova. Barcelona, 1992.

BARRET, Claude. *Toponymie occitane*; Sud Ouest Université. Toulouse.

BÉNABEN, Michel. *Dictionnaire étymologique de l'espagnol*.

CANYAMERES RAMONEDA, Esteve (1994). “*La immigració francesa al Vallès Occidental (segles XVI-XVII): quatre exemples locals: Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Sant Julià d'Altura i Sentmenat*”, Arraona, núm. 15, p. 9-15.

CODINA VILA, Jaume. *La immigració francesa al Delta del Llobregat 1400-1700*, a XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Ed. Centre d'Estudis del Baix Llobregat i Amics del Prat (1985).

- (1999b) “*Catalans de Segona: Contribució a l'estudi de la immigració francesa durant l'Edat Moderna*”, Treballs de Geografia, núm. 49, p. 203-215.

-*Occitans al Delta del Llobregat*

DCVB (Diccionari Català-Valencià-Balear)

DIEC (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans)

GDLC (Gran Diccionari de la Llengua Catalana)

ELLIOTT, J. H. *La revolta catalana 1598-1640. Un estudi de la decadència d'Espanya*. Barcelona (1989) [la primera edició en anglès és de 1963].

GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Barcelona y Cataluña 1550-1640. Un siglo decisivo*. Alianza Editorial (1998).

GRAS, Mercè i MASDEU, Raimon. *Occitans a Sant Feliu i a Sant Just: el cas de Blanca Bardiera, una occitana perseguida per bruixa a Sant Feliu de Llobregat l'any 1576*

GUAL, Xavier. *Occitans al Baix Llobregat Nord*.

GUAL, Xavier i MILLÀS, Carles. *La immigració occitana*.

-(1999a) "La immigració francesa al Baix Llobregat: segles XVI-XVII", Materials del Baix Llobregat, núm. 5, p.29-36.

GUAL VILÀ, Valentí. "*Gavatxos*", gascons, francesos. *La immigració occitana a la Catalunya Moderna (El cas de la Conca de Barberà)*. Rafael Dalmau, editor. Barcelona (1991). Col·lecció "Episodis de la Història", núm. 286.

IGLÉSIES, Josep. (1975). *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. Barcelona (2 vol.)

JANÉ CHECA, Òscar. *França i Catalunya al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Març, 2003. (tesi doctoral d'Història Moderna de la UAB; en línia)

KAMEN, Henry. *La Inquisición española. Una revisión histórica*. 1999

-(1995). "La política lingüística a Catalunya a l'època moderna", L'Avenç..., núm. 189, p. 30-51.

-(1997). "Més enllà de la Inquisició: un canvi de perspectives", L'Avenç..., núm. 210, p. 24-27.

Larousse des Noms de Famille

MASSANELL, Antoni. *Dades esparses dels immigrants francesos a Vilafranca del Penedès, en el segle XVI*, a Miscel·lània Penedesenca III, 1977.

MILLÀS CASTELLVÍ, Carles. *Els altres catalans dels segles XVI i XVII*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2005).

MOLL, Francesc de Borja. *Llinatges catalans*. Mallorca: Raixa (3 volums).

MONTER, W. (1988). "Els immigrants francesos i la Inquisició de Barcelona, 1550-1650", L'Avenç..., núm. 120, p. 10-14.

MOREU-REY, Enric. *Els immigrants francesos a Barcelona (segles XVI-XVIII)*, a Memòries de la secció Històrico-Arqueològica, Ed. Institut d'Estudis Catalans, XX.

NADAL, Jordi i GIRALT, Emili. *La population catalane de 1553 à 1717*. París (1960). Reeditat en català per Eumo, (2000): *Immigració i redreç. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*.

PALOS, J. L. (1982). "La lluita contra els jueus, els protestants i l'heretgia moral. El tribunal del Sant Ofici a Barcelona (segle XVI)", L'Avenç..., núm. 47, p. 21-31.

-(1983). "El protestantisme a Catalunya", L'Avenç..., núm. 58, p. 182-187.

PLADEVALL, Antoni. *Centelles. Aproximació a la seva història*. Centelles (1987).

REGLÀ, Joan. *Bandolers, pirates i hugonots*.

REPARAZ, Gonçal de. *La Plana de Vic*. Vic (1982).

SÁNCHEZ, M. (2003). “La immigració occitana al Vallès meridional (1550-1640)”, *Terme*, núm. 18, p. 117-128.

SOCA, Isaac (2003). “La immigració occitana al Berguedà (1580-1650). Notes per a una aproximació percentual”; 5è Congrés d'Història Moderna de Catalunya (15-19 desembre de 2003). *Identitats, conflictes i representació*. Barcelona (en premsa).

TORRES SANS, Xavier. *La Vall de Torelló als segles XVI i XVII: una història de paraires i bandolers*. Eumo Editorial. Vic.

VENTURA, Jordi. *Els heretges catalans*. Editorial Selecta. Barcelona (1963).